

”Pelkkä kääntäminen ei riitä”

– Näkemyksiä laulujen tulkkauksesta

Laura Hurme ja Anni Kervinen
Opinnäytetyö, kevät 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Länsi, Turku
Viittomakielentulkin koulutusohjelma
Viittomakielentulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Hurme, Laura & Kervinen, Anni. ”Pelkkä kääntäminen ei riitä” – Näkemyksiä laulujen tulkkauksesta

Turku, kevät 2010

66 sivua, 8 liitettä

Diakonia- ammattikorkeakoulu, Diak Länsi, Turku

Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Viittomakielentulkki (AMK)

Opinnäytetyössä tutkittiin laulujen kääntämistä ja tulkkausta asiakasnäkökulmasta. Laulujen tulkkausta on hiljalleen alettu tutkia enemmän, mutta laajat ja kattavat tutkimukset aiheesta puuttuvat. Työn tavoitteena oli tutkia laulujen kääntämistä ja tulkkausta sekä asiakkaiden kiinnostusta tulkattujen laulujen seurantaan. Haluttiin tietää, millä tavoin laulut halutaan käännettävän ja tulkattavan. Työssä käsiteltiin käänнос- ja tulkkausmuotoina viittomakieltä, viitottua puhetta ja hybridikäännöstä. Lisäksi pyrittiin kartoittamaan, mitkä eri tekijät tekevät tulkatuista lauluista mielekkäitä seurata. Selvitettiin myös, onko eri musiikkityyleillä vaikutusta toivottuun tulkkaustapaan.

Opinnäytetyö koostuu toiminnallisesta ja kirjallisesta osasta. Toiminnallinen osa toteutettiin Likkojen lenkki -tapahtumassa keväällä 2009 tulkkaamalla Virve Rosti, Freeman ja Menneisyyden vangit -yhtyeen konsertti suomalaiselle viittomakielelle. Konsertti toteutettiin valmisteltuna tulkkauksena. Kirjalliosiossa keskityttiin tutkimaan laulujen tulkkausta viittomakielelle sekä niitä viittomakielen ominaisuuksia, jotka ovat tärkeitä lauluja käännettäessä ja tulkattaessa.

Reilun vuoden aikana kerättiin tietoa laulujen tulkkaamisesta useilla eri tavoilla. Tietoa kerättiin kokemuseräisesti, haastatellen laulujen kääntämiseen ja tulkkaukseen perehtyneitä asiantuntijoita sekä tutustuttiin viitottuihin lauluihin esimerkiksi Internetin ja television välityksellä.

Työssä perehdyttiin asiakkaiden näkökulmiin laulujen tulkkaamisen seuraamisesta. Kirjallista osiota varten tehtiin kyselytutkimus asiakkaille. Sama kysely toteutettiin kolmessa eri kaupungissa. Lisäksi analysoitiin eri tekijöiden merkitystä käännettujen tulkattujen laulujen seuraamisen mielekkyydelle.

Kyselytutkimuksissa saatiin selville, että tulkattujen laulujen seuraamisesta ollaan kiinnostuneita. Laulujen kääntämisessä ja tulkkauksessa tärkeää on eläytyminen ja kiinnostavan visuaalisuuden luominen. Tulkkausta toivotaan lähes yksimielisesti viittomakielellä.

Asiasanat: viittomakieli, viitottu puhe, visuaalisuus, musiikki, laulujen kääntäminen, laulujen tulkkaus, hybridikäännös, asiakkaiden kiinnostus

ABSTRACT

Hurme, Laura & Kervinen, Anni. "Mere translation is not enough"- Views on interpreting songs.

Turku, Spring 2010.

66 pages, 8 appendices.

Diaconia University of Applied Sciences, Turku Campus.

Degree Programme in Sign Language Interpretation. Sign Language Interpreter

The aim of this thesis was to research translating and interpreting songs from the client's point of view. There has been some research in Finland on this subject, but not extensively. The intention was to study how to translate and interpret songs into Sign Language and evaluate the interest clients have in watching interpreted songs. The translating and interpreting forms used were Sign Language, signed speech and hybrid translation. Also there was a survey about which features make interpreted songs interesting to watch and if the music style has any influence.

The thesis consisted of both a functional and written part. The functional part materialized in the spring of 2009 at the Likkojen Lenkki event where a band called Virve Rosti, Freeman and Menneisyden Vangit had a concert which was interpreted to Finnish Sign language. The concert was presented as prepared interpreting. The written part focuses on research as to how to interpret songs into Sign Language and which features are important when translating and interpreting songs.

The project lasted over a year. During that time knowledge of interpreted songs were collected in different ways. The methods used were empiric knowledge as well as interviewing experts specializing in translating and interpreting songs. Also included were signed songs found from the Internet and television.

The thesis was dealt with from the client's point of view on watching interpreted songs. The written part was based on a questionnaire for clients. The survey took place in three different cities. Also the meaning of various features from the sense of watching translating and interpreting songs were analyzed.

The result of the questionnaire was that clients are interested in watching interpreted songs. Important factors in translating and interpreting songs are making the song visually effective and living in the story. Interpreting in Sign Language was unanimously desired.

Keywords: Sign language, Signed speech, visually engaging music, translating songs, interpreting songs, hybrid translation, client interest

SISÄLLYS

1 LAULUJEN TULKKAUKSESSA AINA SAMA VIRSI?	6
2 LYHYESTI VIITTOMAKIELESTÄ JA VIITOTUSTA PUHEESTA	9
2.1 Viittomakieli	9
2.2 Viitottu puhe.....	10
3 MUSIIKIN MERKITYS SUOMALAISESSA KUUROJEN KULTTUURISSA ...	12
3.1 Runosta lauluun.....	12
3.2 Kulttuuripäiviltä euroviisuihin	13
3.3 Kuurojen musiikin opetus Suomessa.....	15
4 LAULUJEN KÄÄNTÄMINEN JA TULKKAUS VIITTOMAKIELELLE	17
4.1 Rytmä	17
4.2 Visuaalisuus	18
4.3 Polysynteettisyys	19
4.4 Virsien kääntäminen	20
4.5 Hybridikäännös.....	22
4.6 Laulujen kääntäminen ja tulkkaus taidemuotona	23
5 VALMISTELTU KONSERTTITULKKAUS VIITTOMAKIELELLE	25
5.1 Likkojen lenkki	25
5.1.1 Tilattu tulkkaus	25
5.1.2 Virve Rosti, Freeman ja Menneisyyden vangit	26
5.1.3 Yhteistyö ja tiedottaminen	26
5.2 Käännösprosessi	27
5.2.1 Dynaaminen ekvivalenssi	28
5.2.2 Pragmaattiset adaptaatiot.....	29
6 KYSELYTUTKIMUS ASIAKASNÄKÖKULMAN KARTOITTAMISEKSI	30
6.1 Kyselyyn vastanneet ja kiinnostus tulkattuihin lauluihin	30
6.2 Toivottu tulkkaustapa ja vastaajan suomen kielen taidon vaikutus siihen	33
6.3 Alueelliset erot	36
6.4 Tulkattuihin musiikkitapahtumiin osallistuminen.....	37
6.4.1 Halukkuus osallistua tulevaisuudessa	37
6.4.2 Aikaisemmat kokemukset.....	39
6.5 Kyselyn tulokset.....	40

7 LAULUJEN TULKINNAN UUDET SÄVELET	42
LOPUKSI	48
LÄHTEET	50

LIITE 1: Kyselytutkimuslomake

LIITE 2: Oon voimissain –lyriikat

LIITE 3: Oon voimissain –glossit

LIITE 4: Menolippu –glossit

LIITE 5: Menolippu –lyriikat

LIITE 6: Matkalla Alabamaan –lyriikat

LIITE 7: Tiedote

LIITE 8: Turun Sanomien artikkeli 16.5.2009

1 LAULUJEN TULKKAUKSESSA AINA SAMA VIRSI?

Opinnäytetyömme sai alkunsa, kun meille tarjottiin mahdollisuutta päästä tulkkamaan Tampereella 23.5.2009 järjestettävään Likkojen Lenkki - tapahtumaan. Tapahtumassa tulkkasimme viittomakielelle Virve Rostin, Freeman ja Menneisyyden Vangit -yhtyeen konsertin. Toteutimme tulkkausvalmisteltuna tulkkauksena. Meitä molempia kiinnosti vahvasti kulttuuri-tulkkaus ja erityisesti laulujen kääntäminen ja tulkkaus. Koimme työmme toiminnallisen osan mahdollisuutena saada kokemusta tulkkauksesta suurelle yleisölle, sekä samalla perehtyä syvemmin laulujen kääntämiseen ja tulkkaukseen.

Viime vuosina konsertteja on tulkattu viittomakielelle aiempaa enemmän. Esimerkkeinä näistä ovat PMMP:n yhteistoiminnallisena tulkkauksena toteutettu konserttitulkkaus vuonna 2007 ja Apulanta-yhtyeen konsertin tulkkaus Provinssirokissa kesällä 2008. Viime vuosina laulujen tulkkausta on järjestetty aiempaa enemmän myös tapahtuman järjestäjän toimesta.

Hyvästä markkinoinnista huolimatta monikaan viittomakielinen ei osallistunut tulkkamaamme tapahtumaan. Aloimmekin pohtia, kuinka paljon laulujen tulkkauksen seuraaminen ylittää kiinnostaa viittomakielisiä ja mikä on musiikin merkitys kuurojen kulttuurissa. Halusimme tutkia aihetta asiakasnäkökulmasta. Toteutimme kyselytutkimuksen viittomakielisille Turun, Tampereen ja Raision alueilla. Halusimme kartoittaa, kiinnostaako asiakkaita tulkattujen laulujen seuraaminen ja millä tavalla laulut tulisi tulkata. Meitä kiinnosti myös olivatko vastaajat osallistuneet joihinkin musiikkitapahtumiin ja kiinnostaisiko heitä osallistuminen, jos tulkkaus on toteutettu järjestäjän toimesta.

Olimme myös yhteydessä käännös- ja tulkkausalan ammattilaisiin ja saimme työhömmme uutta näkökulmaa siitä, mitä asioita he pitävät tärkeinä ja oleellisina laulujen ja musiikin kääntämisessä ja tulkkauksessa. Laulujen kääntäminen ja tulkkaus on aiheena laaja ja aiempaa tutkimusta on vain vähän, joten

keskitymme työssämme tarkemmin ainoastaan laulujen lyriikoiden kääntämiseen ja tulkkaukseen. Tekemiemme haastattelujen ja keskustelujen pohjalta nousi esiin monia asioita, joita emme olleet osanneet ajatellakaan ja joista ei esimerkiksi koulussa opetuksen yhteydessä ole ollut puhetta.

Olemme pyrkineet saamaan mahdollisimman laaja-alaista tietoa laulujen kääntämisestä ja tulkkauksesta useasta eri näkökulmasta. Viittomakielisen laulutyylin tutkiminen on ollut vähäistä. Mielestämme on oleellista selvittää, kiinnostaako asiakkaita tulkattujen laulujen seuraaminen vai tekevätkö tulkit turhaa työtä kääntäessään lauluja viittomakielelle tai viitotulle puheelle. Selvitimme, mitkä elementit asiakasryhmä kokee oleellisiksi laulujen tulkkauksessa. Lisäksi koimme tärkeäksi tutkia, miten asiakkaiden mieltymykset kohtaisivat tulkin käännös- ja tulkkausratkaisujen kanssa kaikkien osapuolien kannalta otollisella tavalla.

2 LYHYESTI VIITTOMAKIELESTÄ JA VIITOTUSTA PUHEESTA

Työssämme käsittelemme laulujen tulkkausta kahdella eri kommunikaatiotavalla, viittomakielellä ja viitotulla puheella. Näillä molemmilla on omat vakiintuneet käyttäjäryhmänsä.

2.1 Viittomakieli

Suomessa on noin 14 000 viittomakielen käyttäjää. Heistä noin 5000 henkilölle viittomakieli on äidinkielen tai ensikielen asemassa. (Malm & Östman 2000, 20.)

Kielitieteellisten tutkimusten perusteella viittomakielet ovat luonnollisia kieliä, jotka ovat syntyneet kuurojen yhteisöissä tarpeesta kommunikoida. Ne ovat kieliä, jotka perustuvat käsien, kasvojen ja kehon käyttämiseen viestin tuottamisessa. Yhdelläkään viittomakielellä ei ole vakiintunutta kirjallista muotoa. (Malm & Östman 2000, 9–17.)

Suomessa viittomakieli on saanut perustuslaillisen aseman vuonna 1995. Tällöin sen oikeudellinen asema turvattiin, ja näin päästiin lähemmäksi kielellisen tasa-arvon saavuttamista. Uusissa säännöksissä viittomakieli usein rinnastetaan romanikieleen tai saameen. Suomessa Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen palkkalistoilla ensimmäinen viittomakielen tutkija on aloittanut työnsä vuonna 1984. (Lappi 2000, 72–73.)

Viittomakielellä pystyy ilmaisemaan tunteita, ajatuksia ja kaikkea muuta mitä puhutuilla kielilläkin. Se on laadullisesti ja rakenteeltaan yhtä kehittynyttä kuin puhutut kielet. Viittomakieli ei ole pelkästään elekieltä, vaikka eleet ovatkin yksi sen tärkeistä osista. (Malm & Östman 2000, 14–15.)

Viittomakieli perustuu visuaalisuuteen ja näkemiseen (Rissanen 1985, 5). Viittoman neljä peruspiirrettä ovat paikka, käsimuoto, liike ja orientaatio. Pai-

kalla tarkoitetaan viittojan keholla tai edessä olevaa kohtaa, jossa viittoma suoritetaan. Käsimuoto kertoo sormien asennon viittoman aikana. Käsimuoto voi vaihtua yhtä viittomaa suoritettaessa tai se voi pysyä samana viittoman liikkeen ajan. Liike puolestaan kertoo viittoman aikana tapahtuvasta käsien liikkeestä. Liikkeeksi ajatellaan myös käsimuodon muodostus. Liike voi olla viittoman aikana molemmissa käsissä sama tai eri. Orientaatio puolestaan kertoo viittoman aikana sormien tai käsien suunnan. (Malm & Östman 2000, 22–24.)

Viittomakieli ei kokonaisuudessaan koostu vain viittomista, vaan siihen kuuluvat myös ei-manuaaliset elementit, kuten ilmeet, kehon ja kasvojen liikkeet, joista esimerkkinä huulio, kulmakarvojen asennot, katse ja silmien liikkeet (Malm & Östman 2000, 25). Puhutuissa kielissä nämä piirteet kuuluvat kielenulkoiseen, ei-kielelliseen viestintään ja ne ovat usein tiedostamattomia. Viittomakielessä taas ilmeet ja eleet ovat tiedostettuja ja niitä muuttelemalla voidaan esimerkiksi muuttaa lause toteamuksesta kysymykseksi. (Rissanen 1985, 5, 101.)

Opinnäytetyössämme korostetaan laulujen tulkkauksessa esiintyviä viittomakielen piirteitä kuten visuaalisuus, ei-manuaaliset piirteet sekä lauserakenne.

2.2 Viitottu puhe

Viitottu puhe on kommunikaatiomenetelmä, joka tukee huulilta lukua. Se noudattaa puhutun kielen sanajärjestystä, ja sananmuodot muodostetaan huulilla joko ääneen lausuen tai artikuloiden selvästi äänettömästi. Samaan aikaan huulion kanssa viitotaan viittomakielestä lainattuja viittomia, joilla on sama merkitys kuin huuliossa olevalla sanalla. Jotkin sanat voidaan jättää viittomatta, mutta niiden tulisi silti näkyä huuliossa. Ilmeiden käyttö on suositeltavaa, mutta se ei saa häiritä viittomista. (Kuulokynnys a, i.a)

Viitottu puhe on puhutun kielen lauseen sanatarkkaa kääntämistä viittomiksi. Viittomat viitotaan perusmuodossa. (Papunet i.a).

Viitotun puheen tulkkauksen käyttäjä ei välttämättä ymmärrä viittomakielisiä ilmaisuja, koska hän on äidinkieleltään suomenkielinen (Kuulokynnys b, i.a). Viitotun puheen käyttäjiä ovat pääasiassa vaikeasti huonokuuloiset ja kuuroutuneet henkilöt (Opiskelutulkkauk.fi, i.a). Muita viitotun puheen käyttäjäryhmiä ovat esimerkiksi kuurosokeat, dysfaatikot, afaatikot ja kehitysvammaiset henkilöt (Fast & Kalela 2006, 7).

Suomessa arvioidaan olevan noin 3000 kuuroutunutta henkilöä. He ovat menettäneet kuulonsa puheen oppimisen jälkeen, ja tarvitsevat tästä syystä visuaalista tukea, kuten viitottua puhetta tai kirjoitustulkkauksia, kommunikoinnilleen. (Opiskelutulkkauk.fi, i.a)

Huonokuuloisia henkilöitä arvioidaan olevan Suomessa noin 700 000, ja määrä kasvaa väestön ikääntymisen ja nuorison melulle altistumisen johdosta. (Opiskelutulkkauk.fi, i.a)

Opinnäytetyömme kannalta tarkasteltuna viitotun puheen tärkein ero viittomakieleen on se, että siinä pysytään suomenkielisessä lauserakenteessa ja viittomakielelle ominainen visuaalisuus jää vähäisemmäksi.

3 MUSIIKIN MERKITYS SUOMALAISESSA KUUROJEN KULTTUURISSA

Kuurojen kulttuurityöryhmän muistion mukaan kuurojen kulttuuri on kaikkea sellaista, mikä rikastuttaa kuuron elämää ja parantaa elämisen laatua. Visuaalisuuteen ja viittomakieleen pohjautuva esittävän kulttuurin alue kuuluu osana kuurojen kulttuuriin. Viittomakielen välityksellä tiedot, mielikuvat, uskomukset, tunneilmaisut, normit ja tavat siirtyvät kuurojen yhteisössä. (Jokinen 2000, 98.)

3.1 Runosta lauluun

Ensimmäinen kuurojen yhdistys Suomeen perustettiin vuonna 1886 Turkuun (Wallvik 2000, 51). Kuurojen yhdistyksissä on aikojen alusta asti harrastettu taitteita. Monien yhdistysten yhteyteen perustettiin esimerkiksi näytelmäkerho ja yhdistysten illanviettojen ja iltamien ohjelmistoon kuului myös muun muassa viittomakielistä lausuntaa. (Salmi & Laakso 2005, 368.)

Vuosi 1898 oli Helsingin Kuurojen yhdistyksellä merkittävä vuosi, koska silloin yhdistyksellä esitettiin ensimmäistä kertaa ”kuuromykkäin laulua”. Albert Tallroth käänsi runoja viittomakielelle ja hänen perinnettään jatkoi Axel Norstedt, joka alkoi harjoitella viittomakielisen kuoron kanssa. Viittomakielisen kuoron ensimmäinen esiintyminen oli Helsingin Kuurojen yhdistyksen joulujuhlassa, jossa se esitti Maamme-laulun. Vuonna 1907 helsinkiläinen elokuvateatteri järjesti kilpailun, koska se tarvitsi ehdotuksia kotimaiseksi elokuvaksi. Kilpailuun saapui yhteensä 652 ehdotusta, ja niistä yksi oli Axel ”Hephata” Norstedtin viittomakielinen Maamme-laulu. Kilpailuissa laulu voitti kolmannen palkinnon. Viittomakuoro esiintyi myös pohjoismaisessa kuurojen kokouksessa Tukholmassa vuonna 1912 viittomalla Maamme-laulun. (Wallvik 2000, 51, 54, 57.) Samankaltaisia viittomakuoroja on vuosien saatossa toiminut ympäri Suomen.

Kuurojen Liiton keskushallituksen (5.2.1959) mukaan ensimmäiset Kulttuuri-päivät järjestettiin Helsingissä vuonna 1956. Kyseisenä vuonna kilpailulajeina olivat muun muassa runonlausunta, kertomus, esitelmä ja kansantänhu. Kuurojen kulttuuriharrastuksiin vaikuttivat vahvasti yhteydet muihin pohjoismaihin. Vuonna 1973 järjestettiin ensimmäinen pohjoismaiden kulttuuriseminaari. Seminaarissa käsiteltiin muun muassa tapoja, joiden avulla kulttuurinen tasa-arvo kuulevien kanssa saavutettaisiin. Seminaarissa todettiin kulttuurin kuuluvan kaikille. Samassa seminaarissa hyväksyttiin loppulausuma, joka esitti vaatimuksia kulttuuripalvelujen saatavuudesta. Asiakirjassa todettiin yhteiskunnalla olevan vastuu siitä, että kuuroilla oli mahdollisuus osallistua kulttuuritapahtumiin. Kulttuurikeskustelun myötä Kuurojen Liitto alkoi järjestää erilaisia itseilmaisun kursseja. Esimerkiksi vuonna 1977 visuaalisen esitystaidon kurssilla nuoret harjoittelivat viittomakielisen laulun. (Salmi & Laakso 2005, 372–386.) Kuurojen kulttuuritilaisuuksiin olennaisena osana kuuluu runojen ja laulujen esittäminen viittomakielellä. Viittomakielen kauneusarvot pääsevät hyvin esille, kun runot ja laulut viitotaan yksilösuorituksina tai suurina viittomakuoroina. (Auvo, Kostainen & Savisaari 1981, 3.)

On vaikea määritellä, miten alun perin runojen ja laulujen viittominen ovat alkaneet muovautua omiksi tyyleikseen. Voidaan esimerkiksi pohtia, mikä on ollut se tekijä joka on erottanut Maamme-laulun viittomisen runotyylistä laulutyyliseksi.

Lauluja kääntäessä ja tulkatessa on oleellista tietää, millainen asema kuurojen kulttuurihistoriassa musiikilla ja lauluilla on ollut. Mielestämme on tärkeää ymmärtää asiakkaiden kulttuurinen tausta suhteessa musiikkiin ja lauluihin, vaikka se onkin kaikilla hyvin henkilökohtainen ja riippuu monista eri tekijöistä.

3.2 Kulttuuripäiviltä euroviisuihin

Kuurojen kulttuuripäivät järjestetään yhä edelleen säännöllisesti. Esimerkiksi viimeksi järjestetyillä kulttuuripäivillä vuonna 2008 viittomakuoroille oli koko-

naan oma kilpailusarjansa (Kulttuuria kaikille 28.4.2008). Uskoisimme viittomakielisten laulujen esittämisen ja laulujen tulkkauksen viittomakielelle olevan pikkuhiljaa kasvava kulttuurimuoto kuurojen keskuudessa. Viittomakuo-roilla on ollut aina vahvat perinteet kuurojen yhteisössä, mutta koemme, että viime vuosina myös kuulevat ovat saaneet nauttia viittomakielistä lauluista.

Yksi vaikuttava asia mielestämme on se, että yhä enenevässä määrin erilai-siin musiikkia ja lauluja sisältäviin kulttuuritapahtumiin on järjestetty tulkkaus viittomakielelle, osiin tapahtumista jopa järjestäjän toimesta. Tulkatut tapah-tumat ovat saaneet mediassa myös jonkin verran huomiota. Tapahtumissa tulkkaus on toteutettu suomesta viittomakieleen tai suomesta viitotulle pu-heelle. Opinnäytetyöhömmme tehdyn kyselytutkimuksen perusteella pyrimme selvittämään haluavatko asiakkaat laulut tulkattavan viittomakielellä vai viito-tulla puheella. Kyselytutkimuksen tuloksia tarkastellaan kappaleessa kuusi.

Toinen vaikuttava asia on kuurojen yhteisöstä kuulevienkin tietoisuuteen ponnahtanut maailman ensimmäinen kuuro rap-artisti Signmark. Marko Vuo-riheimo eli Signmark julkaisi ensimmäisen albuminsa vuonna 2006. (Stenros 2008, kansilehti.) Esikoisalbumi oli tarkoitettu sekä kuuroille, että kuulevalle yleisölle (Stenros 2008, 64). Keväällä 2008 Signmark äänestettiin Suomen Euroviisukarsinnoissa toiselle sijalle (Signmark a, i.a). Vuonna 2009 Sign-mark teki musiikillista historiaa kirjoittamalla ensimmäisenä kuurona levytys-sopimuksen monikansallisen Warner musicin kanssa. Sopimuksen johdosta valmistunut albumi Breaking The Rules ilmestyy kauppoihin 21.4.2010. (Signmark b, 1.4.2010.) Nykyään myös Internetistä löytyy paljon viittomakie-listen viittomia lauluja. Esimerkiksi Deaf Professional Art Network -sivustolta löytyy viittomakielisten tekemiä musiikkivideoita (D-pan, i.a). Myös YouTube -sivustolta löytyy runsaasti erilaisia viitottuja lauluja ja musiikki videoita.

Kenties ajan kuluessa, sillä miten musiikista nautitaan, ei ole enää niin kovin suurta merkitystä. Musiikki tuntuu kuitenkin herättävän tunteita meissä kai-kissa ihan samalla tavalla. (Stenros, 2008 10, 11).

3.3 Kuurojen musiikin opetus Suomessa

Vuonna 1987 kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteissa musiikin opetuksen tavoitteiksi on asetettu oppilaan persoonallisuuden kehittäminen ja kokemusten antaminen äänimaailmasta. Oppilaalle tulisi tarjota myönteisiä kokemuksia musiikista, ja näin virittää heidän kiinnostustaan musiikkiin sekä pysyvämpään musiikin harrastukseen myös kouluajan jälkeen. Musiikkikasvatuksessa luonnollisin lähtökohta on rytmi. (Peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteet 1987 1987, 71, 224.)

Esityksissä tuntijaosta musiikki liitetään yhteen kuvaamataidon, käsitöiden ja liikunnan kanssa, ja näille annetaan yhteinen vähimmäistuntimäärä (Peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteet 1987 1987). Perusopetuslain 15§:n mukaan koulutuksen järjestäjän tulee hyväksyä opetussuunnitelma, joka voi olla kunta ja/tai koulukohtainen. Opiskelijalle, joka on erityisopetuksessa, tulee laatia myös henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma, HOJKS. (Virtanen 2002, 61.)

On siis mahdollista, että kuurolla opiskelijalla ei ole musiikinopetusta lainkaan, mikäli koulu ja HOJKS ovat niin määritelleet. Esimerkiksi C.O. Malmin koulussa Turussa lukuvuonna 2009–2010 kuuroille ei järjestetty musiikin opetusta erikseen. Erilaisia rytmillisiä harjoituksia tulee kuitenkin muissa oppiaineissa, joten musiikin tavoitteiden toteutumisen voidaan katsovan jollakin tavalla olevan läsnä opetuksessa. (Anneli Suomi, henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2010.)

Viittomakielisten luokanopettajaopiskelijoiden mielestä Suomen kuurojen musiikinopetus ei ole kovin kehuttavaa. Musiikinopetus on varsin kirjavaa eri kouluissa eikä kuurojen tarpeita musiikinopetuksessa koeta otettavan huomioon. (Vesin 2001, 88, 89.)

Opinnäytetyön kyselytutkimusta tehdessämme törmäsimme usein ongelmaan, etteivät viittomakieliset tiedä paljon musiikista. Huomasimme, että jotkut kysymyksistämme (LIITE 1: Kyselytutkimuslomake) koettiin tiedon puut-

teessa vaikeiksi vastata. Musiikin tietämyksestä kertoo myös vastaus, jossa toivottiin tulkkausta esimerkiksi Beatlesin konserttiin. Voi olla, että viittomakielisten kiinnostus musiikkiin ei ole suurta, koska heillä ei ole siitä yhtä paljon kokemuksia kuin kuulevilla. Osasyynä tähän voi olla koulujen vähäinen musiikinopetus.

4 LAULUJEN KÄÄNTÄMINEN JA TULKKAUS VIITTOMAKIELELLE

Viittomakieli on luonteeltaan vivahteikas ja rytmikäs. Viittomakielessä on samoja muotorakenteita, jotka löytyvät myös musiikista. Näitä ovat dynamiikka, eleet, ilmeet ja varsinkin rytmikka. (Rantala 2005, 16.) Käsitlemme työsämme laulujen kääntämistä ja tulkkausta näkökulmasta, jossa lähdekieli on suomen kieli. Viittomakielen tutkimus on vielä niin vähäistä, ettei yhtä oikeaa laulujen tulkkaustyyliä ole määritelty. Jokainen siis ”tulkkaa tyyllillään”.

Työn toiminnallisena osana tulkkasimme Tampereella 23.5.2009 Virve Rosti, Freeman ja Menneisyyden vankien konsertin. Halusimme tutkia asioita, jotka itse koemme tärkeiksi laulujen kääntämisessä ja tulkkauksessa ja jotka nousivat esiin haastattelujemme sekä kyselytutkimuksemme pohjalta. Työn toiminnallista osaa käsitlemme kappaleessa viisi.

4.1 Rythmi

Rytmillä, jonka kuuro tuntee tuntoaistinsa ja näkönsä avulla, on suuri merkitys kuurojen maailmassa (Martola 1977, III).

Kuuro voi nähdä rytmiä vaistomaisesti ympäröivässä luonnossa. Esimerkiksi laineiden liplatus, puiden huojunta tai myrsky voi antaa rytmitajuiselle kuurolle eräänlaista musiikkia. (Martola 1977, IV.)

Rythmi voi näkyä viittomisessa esimerkiksi viittomisen intensiteettierona. Esimerkiksi PALJON -viittoma voidaan viittoja niin hitaasti, voimakkaasti ja suuresti, että suomenkielisestä käännöksestä tulee ”erittäin paljon”. Liikkeiden hidastuksella ja suurentamisella, tai vastaavasti nopeuttamisella ja pienentämisellä, voi muuttaa viittoman sanomaa lisäämättä siihen uusia viittomia. (Stenros 2008,102.)

Käännettäessä lauluja suomen kielelle rytmi on tärkein elementti eikä se ole kääntäjän vapaasti muunneltavissa (Savonen 2008, 243). Samoin voisi ajatella myös käännettäessä lauluja viittomakielelle. Kirkkokäsityön käännöstyöryhmä on tehnyt joistakin virsistä käännöshahmotelman kokeilumielessä. Myös he ovat kokeneet rytmin säilyttämisen yhtenä tärkeimpänä elementtinä. (Tarja Sandholm, henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2010.)

Lauluja kääntäessämme pyrimme säilyttämään alkuperäisen musiikkikappaleen rytmin. Tämä näkyi viittomisessa, mutta välillä myös kehon liikkeissä. Viittomia voi myös venyttää ja sitkostaa, jolloin viittomisen rytmiä saadaan muuteltua puhetyylistä laulutyyliin. Käännöksissä käytimme sitkostamista rytmin säilyttämiseksi monissa eri lauluissa. Esimerkiksi kappaleessa Oon voimissain (LIITE 2: Oon voimissain -lyriikat) viitoimme OMA–1 ELÄMÄ/ROMAHTAA KERÄTÄ1–4 ja 1–3(molemmiin käsin ikään kuin palasia) RAKENTAA ELÄMÄ (LIITE 3: Oon voimissain -glossit), koska laulun alkuperäiseen rytmiin sopi ELÄMÄ viittoman sitkostaminen lähes pysähtyneeseen tilaan ennen ROMAHTAA viittoman viittomista. Alkuperäisen rytmin säilyttäminen toi mielestämme käännöksiin vivahteikkuutta ja kiinnostavuutta. Lisäksi rytmin säilyttäminen antaa viittomakieliselle käsityksen laulun tyylistä ja jossain määrin myös laulun tunteesta.

4.2 Visuaalisuus

Puhutun kielen ja viittomakielen välillä olevat, lähes itsestään selvät erot ovat visuaalisuus ja auditiivisuus (Stenros 2008, 95). Jotta viittoja voi välittää viestinsä, on hänen tehtävä näkyväksi se, mikä ei ole suoraan tilanteesta nähtävissä. Esimerkiksi paikannusta eli lokalisaatiota apuna käyttäen viittoja rakentaa tilanteesta ikään kuin pienoismallin, joka saattaa muodostua esimerkiksi paikoista ja niiden välisistä suhteista. (Rissanen 1985, 17.)

Kuurot ovat taitavia visuaalisia kuvailijoita. Tarinankertojat herättävät tarinat henkiin ja avaavat eteensä rikkaan kuvallisen maailman. Tarina visualisoidaan mielikuvitusta apuna käyttäen kuin sarjakuvaksi, animaatioksi tai eloku-

vaksi. Viittoman sävyjä korostetaan liikkeiden terävyydellä tai pehmeydellä sekä tilankäytöllä. (Stenros 2008, 103.)

Laulujen tulkkauksessa visuaalisten käännösratkaisuiden käyttö on erityisen tärkeää. Jos laulu toistaa jotain tiettyä fraasia, esimerkiksi I love you, on visuaalisesti mielenkiintoisempaa käyttää käännöksessä useita variaatioita kyseisestä fraasista. (Mindy Brown, henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2010). Viittomakielessä pitää pystyä laittamaan itsensä likoon. Asioista ei voi puhua ilmeettömästi ja etäisesti. (Stenros 2008, 98.)

Lauluja kääntäessämme pyrimme löytämään visuaalisia ratkaisuja. Tiesimme, että yleisössä on valtaosa kuulevia, joten pyrimme käyttämään viittomia, jotka kuulevatkin voivat ymmärtää osaamatta viittomakieltä. Osassa lauluista yleisö alkoikin toistaa viittomia, joita viitoimme lavalla. Esimerkiksi laulussa Menolippu (LIITE 4: Menolippu –glossit) lipun heiluttelu ilmassa oli toimiva ratkaisu kuulevien kannalta, koska jokainen pystyi ymmärtämään viittoman sen ikonisuuden takia. Kyseinen kohta toistui laulussa useasti joten kuulevan yleisön oli helppo yhtyä viittomiseen. Viittomakielisten kannalta tämä saattoi olla visuaalisesti köyhä ratkaisu, sillä toistuva kohta ei ole visuaalisesti mielenkiintoinen aina samanlaisena.

4.3 Polysynteettisyys

Viitotuille kielille tyypillistä on käyttää kiinteiden viittomien lisäksi produktiivisia viittomia eli viittomistoa, joka on luotu viittomatilanteessa. Näitä viittomia kutsutaan polysynteettisiksi. Viittomissa yhdistyy pääasiallisesti yhtä aikaa monta merkitystä, eli ne ovat monimorfeemisia viittomia. (Takkinen 1998, 5.)

Polysynteettiset viittomat poikkeavat kiinteistä viittomista, koska ne ovat tilannesidonnaisia. Polysynteettisillä viittomilla ei ole perusmuotoa, joten niitä ei voi merkitä sanakirjaan. Erona kiinteisiin viittomiin on myös se, että polysynteettisen viittoman jokaisella rakenneosalla on merkitys. Käsimuoto edustaa puheenaihetta, liike puheenaiheen liikkumisen tapaa ja suuntaa tai pysy-

mistä paikallaan, paikka puheenaiheen sijaintia, orientaatio puheenaiheen asentoa ja non-manuaalisuus puheen aiheen olemusta. (Vivolin-Kären & Lehtonen 2006, 27.)

Viittomakielisen kirkkokäsikirjan käännöstyöryhmän mukaan polysynteettisten viittomien käyttö on visuaalisesti vaikuttavaa. Esimerkiksi polysynteettiset viittomat joissa molemmissa käsissä on eri käsimuoto ja liike. (Tarja Sandholm, henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2010.)

Käytimme laulujen käännöksissä polysynteettisiä viittomia. Pyrimme luomaan niitä käännöksiimme koska ne lisäävät visuaalisuutta. Esimerkiksi Menolippu –kappaleessa kohta juna jyskyttää (5: Menolippu –lyriikat) viitottiin kuvaamalla junan työntöakselien liikettä.

4.4 Virsien kääntäminen

Virret ovat suuri osa viittomakielisten musiikkikulttuuria. Vuoteen 1989 saakka kirkkoissa käytettiin pääasiassa viitottua puhetta. Helluntaina 1990 televisio jumalanpalveluksessa esitettiin ensimmäistä kertaa Kuurojen kansanopiston viittomakielen opettajaopiskelijoiden tekemät viittomakieliset käännökset. Tämä herätti viittomakielisissä voimakasta keskustelua, ja aikaisemmat käännökset koettiin ainoaksi oikeaksi Jumalan sanaksi. (Honkkila 2000, 67).

Viittomakielisen kirkkokäsikirjan käännöstyöryhmä on kääntänyt Raamattua viittomakielelle vuodesta 1999. He ovat kääntäneet Raamatusta Luukkaan evankeliumin sekä esimerkiksi Isä meidän -rukouksen, Herran siunauksen, Uskontunnustuksen ja Käskyt viittomakielelle. Lisäksi käännöstyöryhmä on luonut viittomia Raamatun tunnetuille henkilöille ja paikoille. (Suomen evankelisluterilainen kirkko.)

Käännöstyöryhmä on kääntänyt viittomakielelle kokeilumielessä joitakin virsiä. Käännetyt virret on lähetetty muutamille seurakunnille ja tulkeille. Virsien käännöksistä ei ole tullut varsinaista palautetta, mutta jonkinlaisena palaut-

teena käännöstyöryhmä pitää sitä, että käännettyjä virsiä ei ole otettu käyttöön eikä niistä ole muodostunut virallisia käännöksiä. Käännöstyöryhmältä on usein myös toivottu virsistä hybridikäännöksiä (Kaisa Koskinen ja Riitta Oittinen, henkilökohtainen tiedonanto 30.3.2010) eli sellaisia käännöksiä, jotka noudattavat suomen kielen sanajärjestystä mutta joissa on mukana myös viittomakielisiä elementtejä. (Tarja Sandholm henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2010.)

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme useasti törmänneet ajatukseen, että nimenomaan virret halutaan tulkittavan mieluiten viitotulla puheella. Kuitenkin kyselytutkimuksessamme vain kolme 36 vastaajasta mainitsi erikseen haluavansa virret viitotun puheen mukaan.

Pohdimme yhdessä Tarja Sandholmin kanssa virsien yhteydessä esiintyvää toivomusta viitotulla puheella olevaan käännökseen. Tämä voi perustua siihen, että osa virsistä on suomen kielellä tunnettuja ja osataan ulkoa. Jos viittomakielinen henkilö osaa suomenkieliset sanat ulkoa, hän voi haluta käännöksen suomen kielen mukaan, vaikka ei ymmärtäisikään laulun merkitystä. Jos tulkit tulkkaavat virret viittomakielelle, jokainen tekee laulusta oman versionsa. Näin viittomakieliselle laulu on aina erilainen eikä hän voi viittoa virren mukana, minkä hän taas voi tehdä, jos laulu on tulkattu viitotulla puheella. Jos virsistä olisi olemassa viralliset käännökset, jotka viittomakieliset ja tulkit vähitellen oppisivat, voisivat useammat haluta tulkkauksen viittomakielellä. Viittomakielinen versio olisi vakiintunut, ja asiakkaat osaisivat automaattisesti viittoa mukana.

Viittomakieliset ovat siis tottuneet näkemään esimerkiksi virret viitotun puheen mukaisina käännöksinä. Tähän vaikuttaa varmasti myös oralismin aika-kausi, jolloin viittominen oli kiellettyä ja puheen tärkeyttä korostettiin. Voi olla mahdollista, että tästä ajasta juontaa vieläkin juurensa ajattelu, että virret tulee tulkata viitotulla puheella. Esimerkiksi ikäväestölle ne ovat hyvin tuttuja suomen kielen mukaisina, ja voi tuntua jopa ”väärältä” esittää niitä muulla tavalla kuin suomen kielen mukaan viitottuna.

Virsiin liittyy vahvasti myös muisto- ja tunnepuoli, mikä voi vaikuttaa siihen, miten ne halutaan tulkittavan. Hengellisten materiaalien virallinen käännöstyö on aloitettu vasta hiljattain. Kun viittomakielisiin käännöksiin pikku hiljaa totutaan, otetaan ne myös vastaan paremmin. Ehkä tätä kautta tullaan myös virsille toivomaan viittomakielisiä, vakiintuneita käännöksiä.

4.5 Hybridikäännös

Yksi tapa kääntää lauluja on tehdä niistä käännös viitotulle puheelle lisäten sekaan viittomakielisiä, visuaalisia elementtejä. Näin laulu ei ole puhdasta viittomakieltä, mutta toisaalta se ei myöskään noudata viitotun puheen sääntöjä. Tällaiselle niin sanotulle puolikäännökselle ei ole olemassa vielä vakiintunutta termiä. Kysyttäessä asiaa filosofian tohtori Riitta Oittiselta (henkilökohtainen tiedonanto 30.3.2010), joka työskentelee Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitoksella hän ehdotti kollegansa Kaisa Koskisen kanssa termiksi hybridikäännöstä. Hybrid translation -termi on käytössä tietokoneiden automaattisista käännösohjelmista puhuttaessa. Nämä ohjelmat kääntävät tekstin sanasta sanaan eivätkä huomioi kulttuurillisia vaikutteita. Näin käännös ei ole lähtö- eikä kohdekielinen.

Työssämme käyttämällämme termillä hybridikäännös tarkoitamme siis käännöstä, jossa ei ole vain yhden käännösmetodin piirteitä, vaan siinä sekoittuvat kahden tai useamman käännösmetodin piirteet. Viitottu puhe on hybridikäännöksessä vallitsevana piirteenä, ja siihen on sekoitettu viittomakielen elementtejä, kuten visuaalisuutta. Viitotussa puheessa käytetään rajoitetusti paikantamista, katseen käyttöä paikantamisessa sekä ilmeitä ja eleitä (Kuu- lokynnys a, i.a). Myös näiden, non-manuaalisten elementtien lisääminen korostuu hybridikäännöksessä. Lisäksi huulio poikkeaa viitotusta puheesta ja on enemmän viittomakielen mukainen.

Hybridikäännös toimii erinomaisena käännösmuotona esimerkiksi vanhoille viittomakielisille kuuroille, jotka ovat tottuneet näkemään virret viitotulla puheella tulkittuna. Näin he saavat oman tutun käännöksensä, mutta toisaalta

nyt se on myös heidän äidinkielellään. Hybridikäänös mahdollistaa viittomakieliselle käännöksen ymmärrettävyyden, vaikkei se olekaan hänen äidinkieltään. Toisaalta käännös toimii myös viitotun puheen käyttäjillä. He saavat käännöksen suomen kielen mukaisena viittomisena, mutta väliin on lisätty visuaalisia elementtejä, jotka heidän on mahdollista ymmärtää. Nämä elementit tekevät käännöksestä kauniimpaa ja elävämpää.

4.6 Laulujen kääntäminen ja tulkkaus taidemuotona

Musiikki koetaan aina hyvin subjektiivisesti. Siksi koko tulkkaus-käsitteen käyttäminen voidaan kyseenalaistaa. Yhdysvalloissa muutamat henkilöt, jotka ovat erikoistuneet musiikin ”tulkkaukseen” ovatkin alkaneet käyttää itsestään nimitystä ”Sign Language Artist” tulkin sijasta. (Roslöf & Veitonen 2006, 171.)

Olimme sähköpostin ja Skypein välityksellä yhteydessä Mindy Browniin, joka on ammatiltaan viittomakielen tulkki ja on erikoistunut laulujen ja musiikin kääntämiseen ja tulkkaukseen. Lauluja ja musiikkia viittoessaan hän käyttää itsestään nimitystä Eye Music Performer korostaakseen, ettei ole lavalla tulkin vaan esiintyjän roolissa. Hän on tulkannut muun muassa Paul McCartnaya, Barbra Streisandia ja Whitney Houstonia. (Mindy Brown, henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2010.)

Käytetäänkö laulujen viittojasta sanaa tulkki vai tulkitsija, riippuu Brownin mielestä siitä, missä tilanteessa viitotaan ja miten kuulevat suhtautuvat tulkkiin/tulkitsijaan. Onko kuulevien mielestä kyse vain musiikin saavutettavuudesta viittomakielisille vai näkevätkö he sen visuaalisena lisänä ja taidemuotona. Mindy Brownin mielestä kysymys ei ole ainoastaan viittomakielisistä vaan myös kuurotietoisuuden tarjoamisesta kuuleville. (Mindy Brown, henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2010.)

Kun lauluja kääntää, ei ole oikeaa ja väärää. Tärkeänä Brown piti käännöksen kiinnostavuutta ja monipuolisuutta. Jos esimerkiksi kertosaie toistaa sa-

maa, on Brownin mielestä kiinnostavampaa keksiä viittomille synonyymejä. (Mindy Brown, henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2010.) Huomasimme saman elementin tutkiessamme Internetistä löytyviä kuurojen viittomia lauluja. Esimerkiksi Christina Aguileraan kappaleessa *Beautiful* sana beautiful toistui usein samassa lauseyhteydessä ja se oli viitottu käyttäen ainakin kolmea eri viittomaa kyseisestä sanasta. (D-Pan, i.a.)

Brown pitää laulujen tulkkausta taidemuotona. Tulkkauksessa/tulkinnassa hän korosti heittäytymistä, läsnäoloa ja viittomatyölin suurentamista verrattuna normaaliin viittomiseen. Jos lavalla työskennellessä on hauskaa, se välittyy myös yleisöön. Esiintyjä ei kuitenkaan välttämättä pidä siitä, jos viittoja on liian näkyvä, koska silloin yleisön huomio voi keskittyä liikaa viittojaan. (Mindy Brown, henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2010.)

Pohdimme käännöksiä tehdessämme, kuinka paljon voimme tulkita monimerkityksellisiä sanoja ja lyriikoiden syvämerkityksiä. Esimerkiksi laulun Matkalla Alabamaan lyriikat (LIITE 6: Matkalla Alabamaan -lyriikat) olivat haasteelliset monimerkityksellisten ilmaisuiden takia. Käännöksiä tehdessämme keskustelimme näkemyseroistamme, jotka olivat syntyneet, koska molemmat olivat tehneet laulun lyriikoiden pohjalta oman tulkintansa. Lauluja kääntäessämme meille konkretisoitui, ettei tosiaan ole oikeaa ja väärää tapaa tehdä käännösratkaisuja.

5 VALMISTELTU KONSERTTITULKKAUS VIITTOMAKIELELLE

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osan 23.5.2009 Tampereella Likkojen lenkki -tapahtumassa. Vuonna 2009 tapahtumaan osallistui yhteensä 10 500 naista (Kirsi Mustalahti, henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2010). Tulkkaus tilattiin Diakonia-ammattikorkeakoululta, ja yhteistyö tahojen välillä jatkuu myös vuonna 2010.

5.1 Likkojen lenkki

Likkojen lenkki on Tampereen Pyynikillä järjestettävä naisten liikuntatapahtuma. Vuonna 2010 sen järjestävät yhteistyössä SBS Media, Iskelmä ja tamperelainen monilajiseura Koovee ry. Tapahtumalla tuetaan Kooveen lasten ja nuorten urheilua. (Likkojen lenkki i.a.)

Vuonna 2009 Likkojen lenkki järjestettiin 20. kerran. Samana vuonna starttasi myös Esteetön lenkki -hanke. Esteettömän lenkin tavoitteena on antaa kaikille naisille tasapuolinen mahdollisuus osallistua tapahtumaan. (Seppänen Niina 2009, 3.)

Samana vuonna alkoi Likkojen lenkin pyrkimys tuoda tapahtuman ohjelmat saavutettaviksi myös viittomakielisille (Seppänen Niina 2009, 3). Osaan ohjelmista järjestettiin viittomakielinen tulkkaus yhteistyössä Diakonia-ammattikorkeakoulun kanssa.

5.1.1 Tilattu tulkkaus

Yksi Likkojen lenkki -tapahtuman järjestäjistä, Kirsi Mustalahti otti oppilaitokseemme yhteyttä vuoden 2009 alussa kysyäkseen mahdollisesta yhteistyöstä 23.5.2009 järjestettävän tapahtuman tulkkaukseen liittyen. Me halusimme tehdä toiminnallisen osamme jossakin kulttuuritapahtumassa, joten tämä oli

meille erinomainen mahdollisuus. Sovimme yhdessä, että tulkkaisimme tapahtumassa alkujuonnot ja Virve Rosti, Freeman ja Menneisyyden Vangit -yhtyeen konsertin. Yhteistyö alkoi välittömästi, ja yhteydenpitoa Virve Rosti, Freeman ja Menneisyyden vangit -yhtyeeseen hoidettiin aluksi tapahtuman ja Kirsi Mustalahden toimesta.

5.1.2 Virve Rosti, Freeman ja Menneisyyden vangit

Menneisyyden vangit on suomalainen rokkiyhtye, johon kuuluvat Virve Rosti, Freeman, Hannu Rantala, Raimo Hillilä, Kuja Salmi ja Jussi Aaltonen. Yhtye on aloittanut vuonna 1991, kun Virve Rosti ja Freeman päättivät perustaa bändin ja halusivat mukaan samanhenkisiä taiteilijoita. Yhtyeen tunnetuimpia lauluja ovat muun muassa Sata salamaa, Ajetaan me tandemilla, Kaksi lensi yli käenpesän, Menolippu sekä Kun Chicago kuoli. Yhtyeellä on ollut 70- ja 80-luvulla paljon listahittejä, ja se keikkailee vieläkin säännöllisesti. (Poppikone i.a.)

5.1.3 Yhteistyö ja tiedottaminen

Olimme kevään 2009 aikana useasti yhteydessä yhtyeeseen. Kävimme katsomassa heidän konserttinsa etukäteen, ja saimme heiltä yhden konserttitaltioinnin, jonka perusteella pystyimme harjoittelemaan tulkkausta etukäteen. Tapasimme yhtyeen myös henkilökohtaisesti ja saatoimme kysellä lyriikoiden merkityksiä ja tiedottaa heitä tulkkauksesta.

Oppilaitoksemme tiedottaja Niina Hytönen teki konsertista yleisen tiedotteen (LIITE 7: Tiedote). Maininta viittomakielisestä konserttitulkkauksesta oli ainakin Turun Sanomissa (LIITE 8: Turun Sanomien artikkeli 16.5.2009) sekä viimeisimmissä Likkojen lenkin tiedotteissa. Lisäksi Iskelmä radiossa Likkojen lenkki -tapahtuman yhteydessä mainostettiin viittomakielen tulkkausta. Itse emme tiedottaneet asiasta suuremmin, koska järjestäjä teki sen puolestamme.

Yhteistyö Diakonia-ammattikorkeakoulun, meidän ja Likkojen lenkki - tapahtuman välillä jatkuu myös vuonna 2010. Tapahtuma järjestetään 22.5.2010 ja sen esiintyjinä ovat Juha Tapio, Neljänsuora ja Scandinavian Hunks. Koko tapahtuma tulkataan suomalaiselle viittomakielelle.

5.2 Käännösprosessi

Laulettua musiikkia tulkatessa tulkin tehtävä on samankaltainen kuin tulkkauksessa yleensäkin. Ennen kuin laulua voi tulkata, on mietittävä musiikin merkitys ja sen jälkeen pohdittava laulun kokonaismerkitystä. Mistä laulu kertoo, mitä laulussa tapahtuu, kenelle se on osoitettu, kuka on kertoja ja niin eteenpäin. Toimiva tulkkauksen toteuttaminen vaatii siis tulkilta jonkin asteista kannanottoa siihen, mistä laulussa on kysymys. (Roslöf & Veitonen 2003, 171.)

Konsertissa tulkattavanamme oli 10 kappaletta. Saimme kuitenkin etukäteismateriaalina 18 kappaletta ja käänsimme ne viittomakielelle. Jaoimme laulut puoliksi, ja kumpikin teki lauluistaan alustavan käännöksen. Tämän jälkeen mietimme käännöksiä yhdessä opinnäytetyömme toisen ohjaajan Hely Pertulan kanssa. Lisäksi annoimme osan käännöksistä jäädä sivuun hetkeksi, ja palasimme niihin myöhemmin. Näin saatoimme pohtia käännöksiämme laajemmin ja useammilta näkökannoilta. Käännöksiä tehdessämme oli parityöskentelystä ehdottomasti hyötyä. Molemmat saattoivat kysyä ja ehdottaa käännösratkaisuja ja yhdessä pohtimalla parhaat ratkaisut päätyivät käännöksiimme.

Harjoittelimme molemmat valmiita käännöksiä itsenäisesti. Tapahtumaa edeltävät kolme päivää olimme yhdessä ja harjoittelimme tulkkausta intensiivisesti yhtyeeltä saadun konserttitaltioinnin avulla. Tapahtumassa tulkkasimme laulut samanaikaisesti lavan eri reunoilta, joten samanaikaisuus viittomisessa oli tärkeää. Viimeisten päivien aikana hioimme nimenomaan samanaikaisuutta ja meille vaikeita lauluja sekä teimme vielä käännöksiin pieniä viime het-

ken muutoksia. Halusimme löytää viittomiseemme saman rytmin ja tyylin, näin tulkkaus olisi visuaalisesti näyttävämpää ja mielekkäämpää seurata.

Saimme myös tulkattavat alkujuonnot kirjallisina muutamaa päivää ennen varsinaista tulkkausta. Harjoittelimme niitä muutamaan otteeseen, mutta tiesimme niiden mahdollisuudesta muuttua viime hetkillä, joten päätimme keskittyä lauluihin ja niiden käännösten opetteluun.

Mielestämme onnistuimme konsertin tulkkauksessa hyvin. Meillä oli käännöksissämme paljon visuaalisia elementtejä, ja pystyimme eläytymään lauluihin niiden vaatimalla tavalla. Välillä jännitys näkyi joidenkin käännösratkaisujen unohtamisena, mutta pystyimme olemaan välittämättä niistä ja jatkamaan tulkkausta niin kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan. Pystyimme myös nauttimaan tulkkaamisesta ja käyttämään tilaa niin, että viittominen oli suurta ja näin ollen näkyi myös pidemmälle.

5.2.1 Dynaaminen ekvivalenssi

Dynaamiseen ekvivalenssiin pyrkivä käänнос on kohdekieli voittoinen. Käännös pyritään luomaan sellaiseksi, että vastaanottajan reaktiot olisivat samantlaiset kuin alkuperäisen lähteen vastaanottajalla. Vastaanottajan tulisi kokea käännöksen kieli omaksi idiomaattiseksi äidinkielekseen. Tämän takia kääntäjän on pyrittävä löytämään lähtökielen sanomalle luonnollinen ja tarkka vastine, joka sopii vastaanottajan kieleen ja kulttuuriin. Tästä syystä kääntäjä saattaa joutua vaihtamaan lähtökielen semanttiset ja kieliopilliset kategoriat kohdekielen vaatimiin kategorioihin. (Ingo 1990, 262.) Vaikeuden dynaamisen ekvivalenssin käyttöön tuo se, että vastaanottajien reaktioita on usein vaikea, jopa mahdoton mitata yksittäisissä käännöstilanteissa. Pyritään kuitenkin siihen, että reaktiot olisivat mahdollisimman vastaavat. (Vehmas-Lehto 2002, 58.)

Käytimme lauluja kääntäessämme käännösteoriana dynaamista ekvivalenssia. Mielestämme se oli luonteva valinta, kun kyseessä oli laulujen kääntämi-

nen viittomakielelle. Dynaamisen ekvivalenssin teorian pohjalta toteutui tavoite, jota halusimme käännöksissämme toteuttaa.

5.2.2 Pragmaattiset adaptaatiot

Pragmaattiset adaptaatiot ovat niitä lähtötekstin kohtia, jotka eivät sellaisinaan käännettyinä toimisi riittävän hyvin kohdekielessä ja jotka muokataan uuteen kulttuuri- ja kieliympäristöön sopiviksi. Pragmaattisia adaptaatioita ovat poistot, lisäykset, korvaukset ja järjestyksen muutokset. Yleisimmin käytettyjä ovat korvaukset ja erityisesti lisäykset. Poistoa voidaan käyttää käännöksissä esimerkiksi sellaisissa kohdissa, joissa yksityiskohdan selittäminen vaatisi laajaa käsitteen avaamista. (Vehmas-Lehto 2002, 100.)

Pragmaattisen adaptaation käytön syitä ovat lähtö- ja tulokulttuurin erot, viestin ja vastaanottajien taustatietojen erot, aika-, paikka-, ja tekstifunktioerot sekä konventioerot. (Vehmas-Lehto 2002, 101.)

Käytimme käännöksissämme järjestyksen muutoksia, jotka johtuivat lähinnä lähdekielen ja tulokielen sanajärjestyksen eroavaisuudesta. Poistoja jouduimme käyttämään kohdissa, joissa laulun rytmi oli niin nopea, ettei tulkkaus olisi ollut enää selkeää ja laadultaan hyvää. Esimerkiksi käännöksemme laulusta Oon voimissain teimme poiston. Kyseinen kohta oli suomen kielellä Sua enää koskaan en tahdo nähdä pihallain, (LIITE 2: Oon voimissain -lyriikat) ja viittomakielinen käännöksemme oli SINÄ-3 MYÖHEMMIN EI KOSKAAN TAVATA 3-1 EI/HALUA (LIITE 3: Oon voimissain -glossit). Käänösratkaisussamme ei siis ollut mainintaa pihasta, koska mielestämme se oli irrelevantti tieto. Jos teimme poistoja viittomatasolla, pyrimme korvaamaan poistot visuaalisuudella ja eläytymisellä. Esimerkiksi Oon voimissain –laulun kohdassa Sua tahdo en nyt takasin (LIITE 2: Oon voimissain -lyriikat) on jätetty suomen kielen sanat tahdo en nyt pois ja lisätty viittoma EI (etusormen heilutus) (LIITE 3: Oon voimissain -glossit). Lisäksi päätä pudistellaan merkiksi lauseen kiellosta. Poistoja teimme myös rytmin säilyttämiseksi, sillä pidimme tärkeänä rytmin säilymistä vastaavana kuin alkuperäisessä lähteessä.

6 KYSELYTUTKIMUS ASIAKASNÄKÖKULMAN KARTOITTAMISEKSI

Opinnäytetyömme kyselytutkimuksella halusimme kartoittaa viittomakielen tulkkauspalvelun käyttäjien ajatuksia laulujen tulkkauksesta. Pyrimme selvittämään, millä tulkkaustavalla laulut halutaan tulkattavan, viittomakielellä vai viitotulla puheella ja mitkä tekijät vaikuttavat toivottuun tulkkaustapaan. Lisäksi halusimme tietää, kiinnostaako laulujen tulkkaaminen ylipäättään ja kiinnostaako tulkattuihin musiikkitapahtumiin osallistuminen.

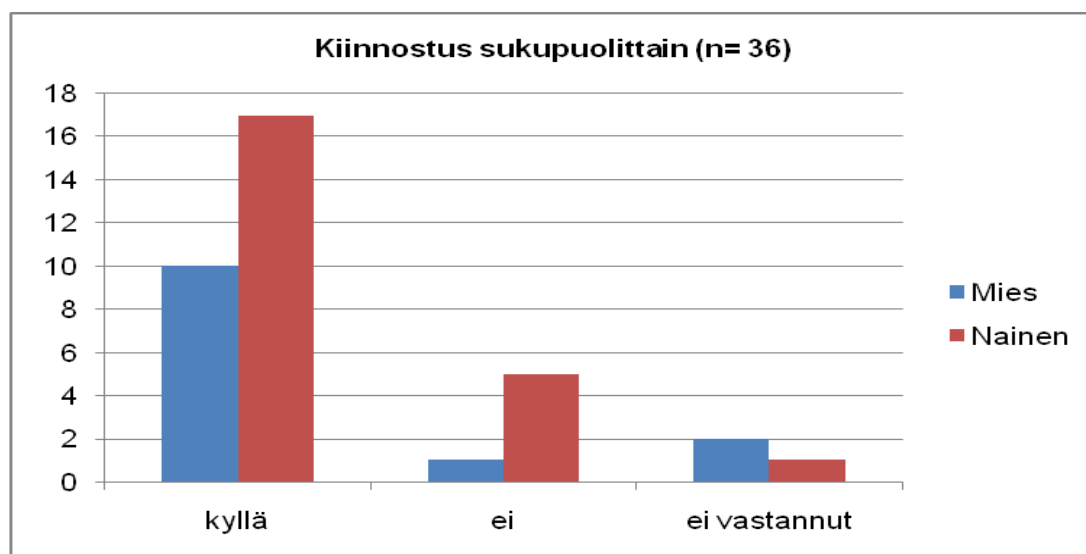
Toteutimme kyselyn maaliskuun 2010 aikana kolmessa eri kaupungissa: Raisiossa, Tampereella ja Turussa. Kyseiset kaupungit valittiin aikataulullisista syistä. Kyselyt tehtiin pääasiassa kuurojen yhdistyksillä. Muutama kysymyslomake annettiin vastaajille muualla kuin yhdistyksillä, mutta anonymiteetin säilyttämiseksi emme erottele näitä paikkoja tarkemmin. Kyselytutkimus oli puolistrukturoitu ja tutkimustapa oli sekä kvantitatiivista, että kvalitatiivista. Kyselyyn vastasi yhteensä 36 henkilöä. Kaikki vastaajat eivät vastanneet jokaiseen kysymykseen ja joihinkin kysymyksiin vastaajat olivat merkinneet kaksi vastausta.

Emme toteuttaneet kyselyä esimerkiksi sähköpostitse, koska kysymykset olivat suomen kielellä (LIITE 1:Kyselytutkimuslomake). Vastaaajamme eivät pääasiallisesti olleet suomenkielisiä, joten halusimme viittoa kysymykset myös viittomakielellä, jolloin voisimme taata kysymysten ymmärrettävyyden. Näin ollen vastaajat saivat kysymykset myös omalla äidinkielelleen niin halutessaan.

6.1 Kyselyyn vastanneet ja kiinnostus tulkattuihin lauluihin

Kokonaiskiinnostus tulkattujen laulujen seurantaan prosentteina vastaajien kesken oli 81,8. Jos oletamme kokonaiskiinnostusta analysoidessamme, että vastaamatta jättäneet eivät ole kiinnostuneet asiasta prosentuaalinen kiin-

nostus laskee 75,0 prosenttiin. Tosin vastaamattomuus on saattanut johtua myös muustakin kuin kiinnostuksen puutteesta.

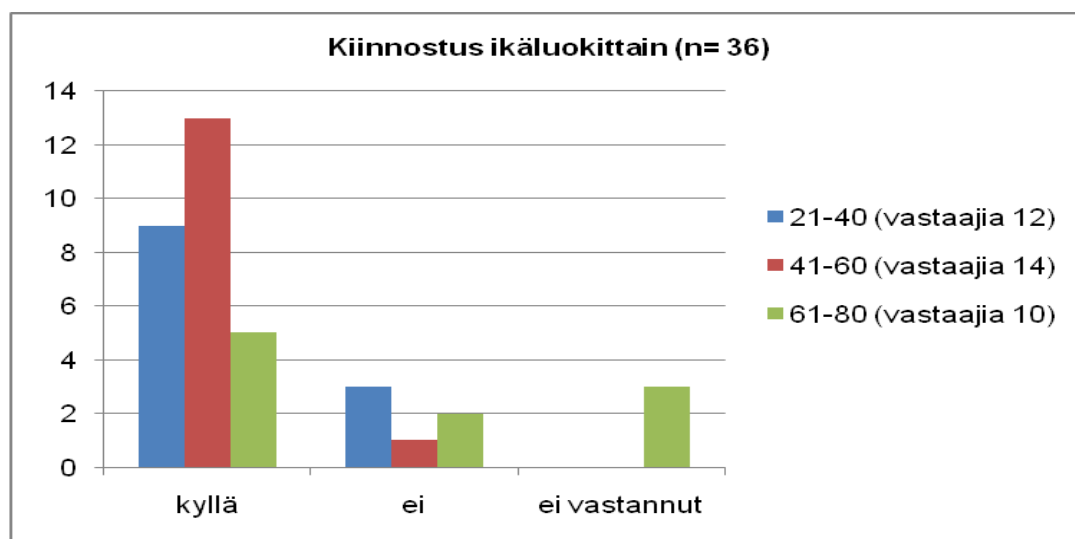
KUVIO 1. Vastaajien kiinnostus tulkattujen laulujen seuraamiseen sukupuolittain

Kyselyyn vastasi 23 naista ja 13 miestä. Naisista 73,9 prosenttia oli kiinnostunut laulujen tulkkaamisen seuraamisesta ja miehistä 76,9 prosenttia. Laulujen tulkkaamisen seuraaminen ei kiinnostanut viittä naista (21,7 prosenttia) ja yhtä miestä (7,7 prosenttia). Miehistä kaksi (15,4 prosenttia) jätti vastaamatta ja naisista yksi (4,4 prosenttia).

Vastaamatta jättämiset voivat olla merkki siitä, ettei vastaaja ole halunnut vastata, koska kyseinen aihe ei ole hänelle läheinen. Toisaalta taas vastaamattomuus voi olla myös merkki siitä, että joskus laulujen seuraaminen kiinnostaa, toisinaan taas ei. Tähän voivat vaikuttaa monet eri tekijät, kuten viittoja, laulujen tyyli, tilaisuus tai laulaja. Mikäli vastaamatta jättämiset laskettaiisiin, ei kiinnosta -vastausten kanssa yhteen, tulisi naisten prosentiksi 26,1 ja miesten 23,1 prosenttia. Tästä voisi päätellä, että naisten ja miesten kiinnostus laulujen tulkkauksen seuraamiseen on melko samansuuruista.

Miehien pienempi vastausprosentti antaa mahdollisuuden myös hieman suurempaan virhemarginaaliin, koska otanta on niin pieni. Vastauksia analysoi-

taessa voidaan kuitenkin todeta, että vastaajan sukupuolella ei ole merkitystä siihen, kiinnostaako tulkattujen laulujen seuraaminen.

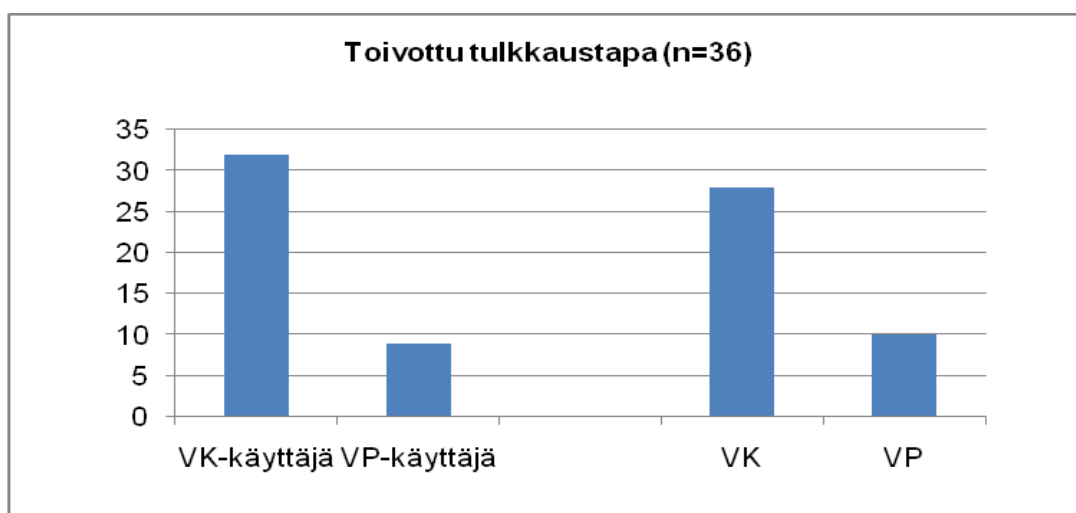
KUVIO 2. Vastaajien kiinnostus tulkattujen laulujen seuraamiseen ikäluokittain

Halusimme myös kartoittaa, onko kyselyyn vastanneiden iällä vaikutusta tulkattujen laulujen seuraamisen kiinnostukseen. Jaoimme vastanneet kolmeen ikäryhmään 21–40-vuotiaat, 41–60-vuotiaat ja 61–80-vuotiaat. Nuorimpaan ikäryhmään kuuluvista (21–40-vuotiaat) yhdeksää vastaajaa kiinnosti tulkattujen laulujen seuraaminen ja kolmea vastaajaa ei kiinnostanut. Keskimmäisestä ikäryhmästä (41–60-vuotiaat) laulujen tulkkaamisen seuraaminen kiinnosti 13 vastaajaa ja yhtä vastaajaa ei. Vanhimpien ikäryhmästä (61–80-vuotiaat) kolmea vastaajaa kiinnosti tulkattujen laulujen seuraaminen, kahta vastaajaa ei kiinnostanut ja kolme tähän ikäryhmään kuuluvaa ei vastannut kysymykseen lainkaan. Kuviosta 2 ilmenee vastaajien lukumäärä.

Kuten kuviosta 2 näkyy, keskimmäisen ikäryhmän kiinnostus on merkittävästi suurinta. Tähän ikäryhmään kuuluvista 92,8 prosenttia vastanneista oli kiinnostunut laulujen tulkkaamisen seuraamisesta, kun vastaava luku nuorimassa ikäryhmässä oli 75,0 prosenttia ja vanhimmasta ikäryhmästä 62,5 prosenttia. Kuitenkin vanhimmasta ikäryhmästä 30,0 prosenttia jätti vastamatta kyseiseen kohtaan. Pohdimme kyselyä toteuttaessamme tehtyjen huomioiden pohjalta mahdollisuutta siihen, että vastaamattomuus on merkki

kiinnostuksen puutteesta. Jos pysymme tässä oletuksessa, vanhimman ikäryhmän kiinnostus tulkattujen laulujen seurantaan laskee 50 prosenttiin. Kyselyn perusteella laulujen tulkkauksen seuraaminen kiinnosti vähintään 50 prosenttia vastanneista, ikäryhmästä riippumatta.

6.2 Toivottu tulkkaustapa ja vastaajan suomen kielen taidon vaikutus siihen

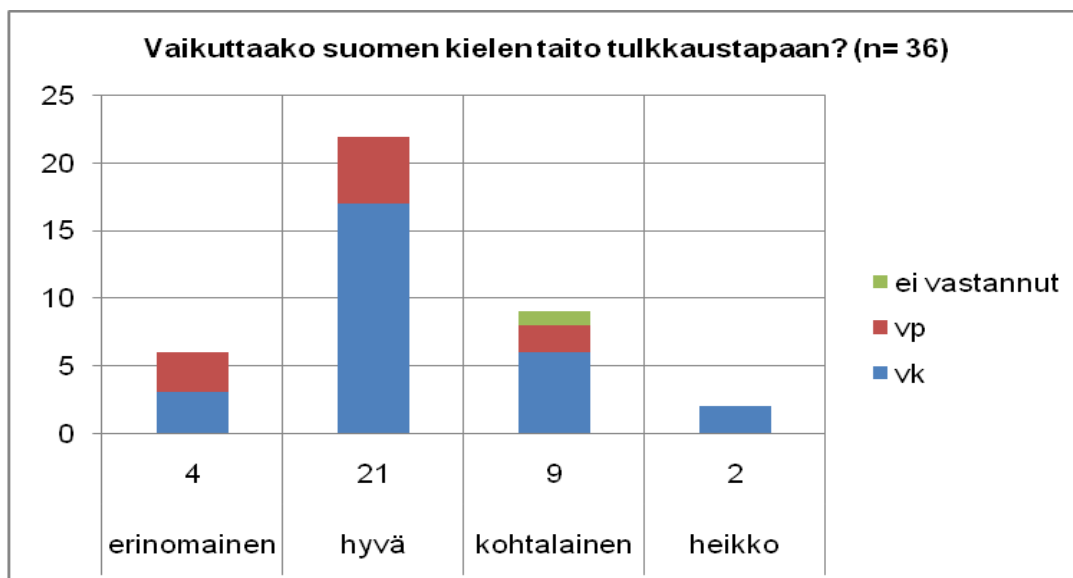

KUVIO 3. Vastaajien kommunikointitapa ja toivottu tulkkaustapa

Kyselyyn vastanneista 36 henkilöstä 32 ilmoitti käyttämäkseen kielekseen viittomakielen. Yhdeksän taas ilmoitti käyttävänsä viitottua puhetta. Osa vastaajista ilmoitti kommunikaatiokielekseen molemmat. Samoin osa ilmoitti haluamakseen tulkkaustavaksi molemmat.

Viittomakielellä tulkkauksen halusi 28 vastaajaa ja viitotulla puheella 10 vastaajaa. Tästä huomataan, että enemmistö vastanneista ilmoitti käyttämäkseen kieleksi viittomakielen, mutta kaikki eivät silti halunneet lauluja tulkattavan sillä.

Käyttämäkseen kieleksi viitotun puheen vastanneista lukumäärällisesti jokainen haluaisi laulut tulkattavan viitotulla puheella.

KUVIO 4. Suomen kielen taidon vaikutus haluttuun tulkkaustapaan

Kuviossa 4 pohdittiin vastaajan suomen kielen taidon vaikutusta haluttuun tulkkaustapaan. Vastaajat arvioivat suomen kielen taitoaan asteikolla, jossa vaihtoehtoja oli neljä: erinomainen, hyvä, kohtalainen ja heikko. Neljä vastaajaa arvioi taidokseen erinomaisen. Heistä kaksi vastasi haluamakseen tulkkaustavaksi sekä viittomakielen, että viitotun puheen. Yksi halusi vain viittomakielellä ja yksi vain viitotulla puheella. Vastaajista 21 arvioi taidokseen hyvä, ja heistä suurin osa (17) halusi tulkkauksen viittomakielellä ja vain viisi viitotulla puheella. Suomen kielen taitonsa kohtalaiseksi arvioineista vastaajista viittomakielisen tulkkauksen halusi kuusi ja viitotun puheen mukaisen tulkkauksen kaksi, ja yksi oli jättänyt vastaamatta. Kaksi vastaajista arvioi suomen kielen taitonsa huonoksi, ja molemmat heistä halusivat tulkkauksen viittomakielellä. Osa vastaajista on vastannut haluamakseen tulkkaustavaksi molemmat sekä viittomakielen, että viitotun puheen. Tästä syystä taulukossa voi vastaajien määrä olla pienempi kuin vastausten määrä.

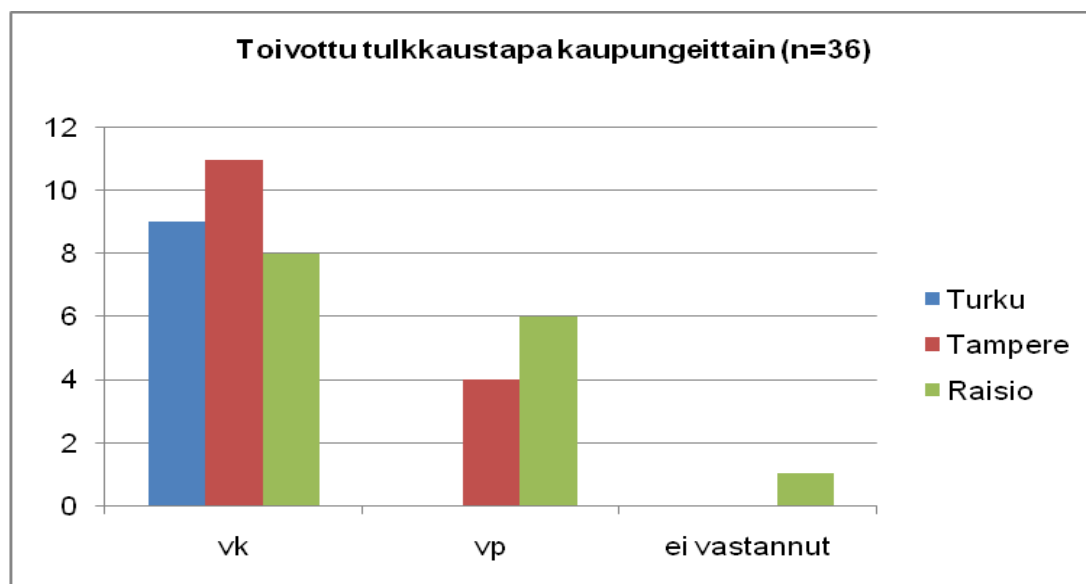
Kuviosta 4 huomaamme, että mitä huonommaksi vastaaja arvioi suomen kielen taitonsa, sitä todennäköisemmin hän haluaa tulkkauksen viittomakielellä. Mielenkiintoista on, että suomen kielen taitonsa erinomaiseksi arvioineista jopa puolet haluaa tulkkauksen viittomakielellä, vaikka teoriassa heidän kielelliset taitonsa riittäisivät viitotulla puheella tulkatun laulun seuraamiseen.

Kyselyä tehdessämme huomasimme tämän kysymyksen yhdeksi vaikeimmin vastattavaksi. Moni epäröi vastata suomen kielen taidokseen erinomainen. Tämä johtui mahdollisesti siitä, ettei lomakkeessa tarkkaan määritelty mihin taitotasoa verrataan ja vastaajat saattoivat verrata taitoaan henkilöihin, joiden äidinkieli on suomen kieli. Näin ollen vastaajat saattoivat vähätellä suomen kielen taitoaan. Toisaalta taas moni vastasi suomen kielen taidokseen hyvä, mutta silti suomen kielellä olleita kysymyksiä ymmärrettiin väärin eikä niihin vastattu loogisesti. Näin ollen tässä ryhmässä voi olla myös henkilöitä, joiden suomen kielen taito on todellisuudessa heikompi kuin hyvä, ja mikä taas voi vaikuttaa haluttuun tulkkaustapaan.

Erinomaiseksi suomen kielensä arvioineista vain yksi ilmoitti käyttämäkseen kommunikointitavaksi viitotun puheen. Samoin vain yksi vastasi halutuksi tulkkaustavaksi ainoastaan viittomakielen. Muilla vastanneilla (kaksi) oli kommunikaatiokieleksi ilmoitettu viittomakieli, mutta tulkkaukseksi kävi viittomakieli tai viitottu puhe, tilanteesta riippuen.

Näin ollen voimme päätellä, että haluttu tulkkaustapa on yhteydessä vastaajan suomen kielen taitoon. Mitä huonompi suomen kielen taito vastaajalla on, sitä suuremmalla todennäköisyydellä hän haluaa laulut viittomakielellä tulkattuina. Jos taas suomen kielen taito on keskitasoa parempi, laulujen tulkkaustavalla ei ole niin suurta merkitystä. Kuitenkin, jos vastaajan kommunikaatiokielenä on viittomakieli, hänen vastauksissaan on aina myös laulujen toivotuna tulkkaustapana viittomakieli.

6.3 Alueelliset erot

KUVIO 5. Toivotun tulkkaustavan erot kaupungeittain

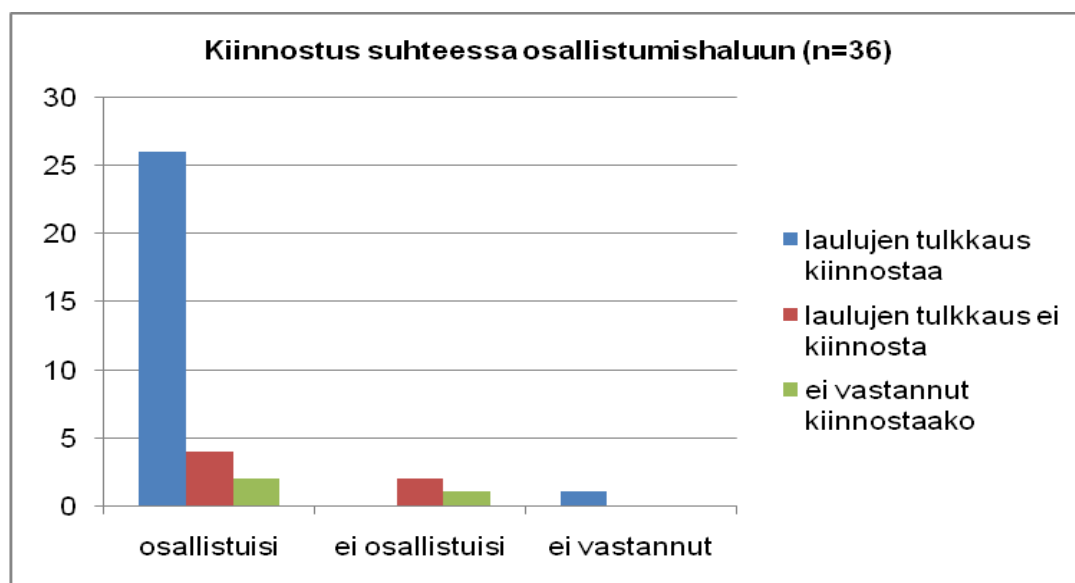
Halusimme tutkia työssämme myös sitä, onko toivotulla tulkkaustavalla alueellisia eroja. Turussa kyselyyn vastanneita oli yhteensä yhdeksän ja kaikissa vastauksissa kommunikointitavaksi ilmoitettiin viittomakieli ja kolmessa lisäksi viitottu puhe. Kaikki Turussa kyselyyn vastanneet halusivat tulkkauksen viittomakielellä. Tampereella kyselyyn vastanneista 13 henkilöstä 12 ilmoitti kommunikointitavakseen viittomakielen ja yksi viitotun puheen. Yhdeksän vastanneista halusi tulkkauksen viittomakielellä, kaksi viitotulla puheella ja kaksi vastannutta kummalla tavalla tahansa tilanteesta riippuen. Raisiossa kyselyyn vastasi 15 henkilöä, joista 10 ilmoitti kommunikointitavakseen viittomakielen, kolme viitotun puheen ja kaksi molemmat. Vastaajista kahdeksan toivoi tulkkausta viittomakielellä ja viisi viitotulla puheella. Yksi vastaaja jätti vastaamatta kysymykseen ja yksi vastasi molemmat tulkkaustavat.

Suurimmassa osassa vastauksia tulkkaustavaksi toivottiin samaa, jonka asiakas ilmoitti kommunikaatitavakseenkin. Kolmessa vastauksessa kommunikaatitavaksi ilmoitettiin viittomakieli, mutta tulkkaus haluttiin viitotulla puheella. Tämä saattoi johtua esimerkiksi vastaajan iästä tai siitä, että kuuloa oli vielä jonkin verran jäljellä. Vastaukset joissa kommunikaatitavaksi oli ilmoitettu viitottu puhe, haluttiin myös tulkkaus poikkeuksitta viitotulla puheella.

6.4 Tulkattuihin musiikkitapahtumiin osallistuminen

Kyselyssä halusimme kartoittaa myös tulkattujen musiikkitapahtumien kiinnostavuutta sekä aiempaa kokemusta niistä. Kysyimme, mihin viime vuosina järjestettyihin musiikkitapahtumiin vastaajat olivat osallistuneet ja minkä tyylisten musiikkitapahtumien tulkkauksen seuranta heitä kiinnostaisi.

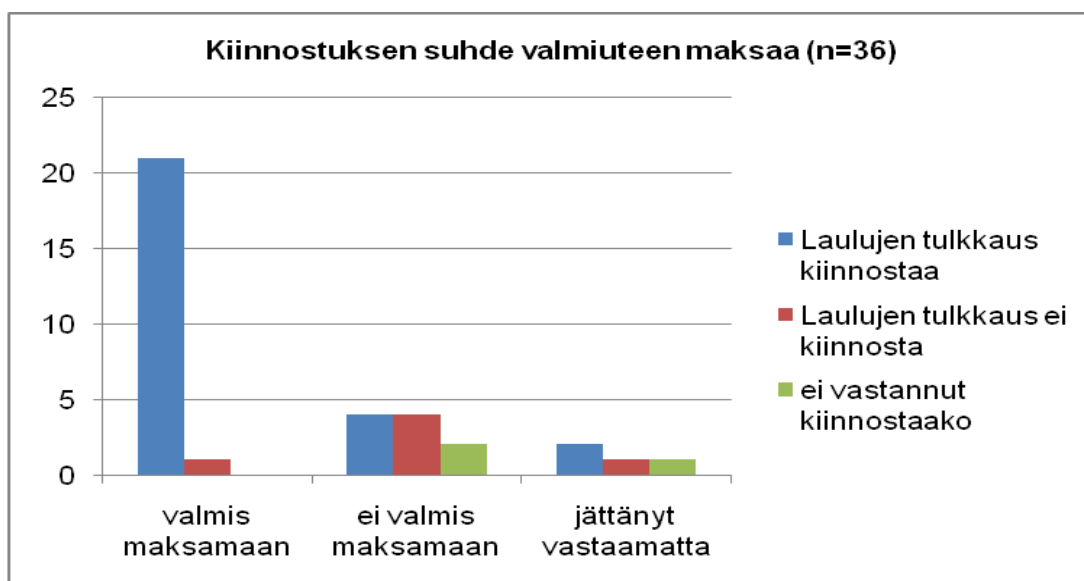
6.4.1 Halukkuus osallistua tulevaisuudessa

KUVIO 6. Tulkattujen laulujen seuraamisen kiinnostus suhteessa osallistumishaluun

Kyselyyn vastaajista 88,9 prosenttia ilmoitti olevansa kiinnostunut osallistumaan musiikkitapahtumaan, jos tulkkaus olisi järjestetty tapahtuman järjestäjän puolesta.

Vastaajat toivoivat tulkkausta muun muassa seuraaviin tapahtumiin: pop-metalli- ja rock-konsertteihin, suuriin konsertteihin kuten Madonna, hyväntekeväisyystilaisuuksiin, erilaisille festivaaleille, burleski-tapahtumiin, karaoke-tapahtumiin, konserttitalojen konsertteihin, ilmaiskonsertteihin, ulkoilmakonsertteihin, Kuorosotaan, lasten musiikkitapahtumiin, Euroviisuihin, Tango-markkinoille ja Pori Jazzeihin.

KUVIO 7. Olisiko vastaaja valmis maksamaan osallistuakseen

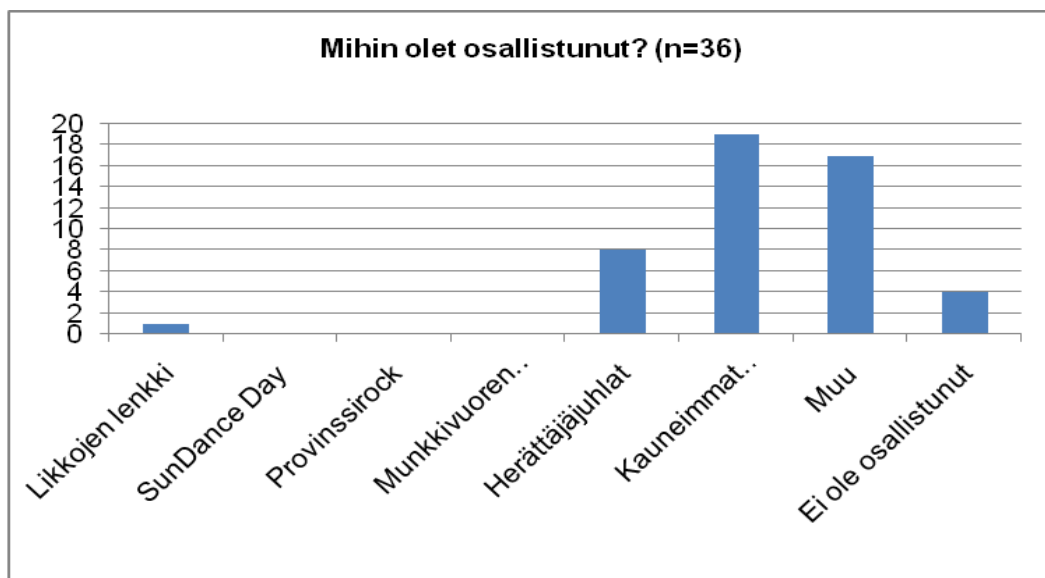
Kysyttäessä halukkuutta osallistua tapahtumaan, mikäli pääsylippu maksaa 61,1 prosenttia vastasi olevansa valmis myös maksamaan osallistuakseen. Vastaajista 27,8 prosenttia vastasi, ettei maksaisi osallistuakseen. Loput vastaajat (11,1 prosenttia) olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen. Mielenkiintoinen on yksi vastaus (KUVIO 7), jossa vastaaja ilmoittaa, ettei ole kiinnostunut laulujen tulkkauksen seuraamisesta. Kuitenkin hän osallistuisi ja olisi valmis maksamaan osallistuakseen tulkattuun musiikkitapahtumaan. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi ensimmäisen kysymyksen väärin ymmärtäminen. Vastaajista osa ymmärsi kysymyksen heidän kiinnostukseensa tulkata lauluja. Myös tässä vastauksessa kiinnostamattomuutta on perusteltu sillä, että vastaaja ei tunne lauluja ja tuntee vain hieman bassoa. Nämä voivat olla viittauksia siihen, että kysymys on ymmärretty niin, että kiinnostaisiko vastaajaa tulkata lauluja. Toisaalta taas laulujen tulkkaamisen seuraaminen ei ehkä kiinnosta vastaajaa, mutta hänellä olisi halukkuutta osallistua tapahtumiin, mikäli niissä olisi järjestetty tulkkaus.

Vastaajista 75 prosenttia ilmoitti olevansa kiinnostunut tulkattujen laulujen seuraamisesta. Heistä kuitenkin kaikki eivät siis olisi valmiita maksamaan tästä. Laulujen seuraaminen siis koetaan pääosin miellyttäväksi, mutta sitä kohtaan ei tunneta niin suurta kiinnostusta, että tapahtumaan mentäisiin var-

ta vasten laulujen takia.

6.4.2 Aikaisemmat kokemukset

Kyselyyn vastanneista 88,9 prosenttia oli osallistunut johonkin tulkattuun tapahtumaan (KUVIO 8). Kohtaan "muu, mikä" (LIITE 1: Kyselytutkimuslomake) vastanneet olivat nähneet laulujen tulkkausta esimerkiksi juhlissa, kuten häissä tai hautajaisissa, tai olivat esimerkiksi tilanneet tulkin itse festivaaleille. Jos nämä vastaukset vähennetään kokonaismäärästä, ja lasketaan vain tapahtumat, joissa tulkkaus on ollut tapahtuman järjestäjän puolesta, tulee luvuksi 69,4 prosenttia. Näistä vastauksista ylivoimaisesti eniten on osallistuttu Kauneimpiin joululauluihin. Tietävästi Kauneimpia joululauluja ei järjestetä tulkattuna kuin Turussa, joten osa vastaajista on osallistunut kauneimpiin joululauluihin tilaten sinne oman tulkin. Tästä syystä luku voi olla hieman vääristynyt, koska tulkkaus ei ole ollut aina järjestäjän puolesta toteutettu. Suosi-oon Kauneimpiin joululauluihin osallistumisessa voi vaikuttaa sen perinteisyys. Turussa viittomakielentulkiopiskelijat ovat tulkanneet kauneimpia joululauluja jo useamman vuoden ajan. Koska tulkkaus on perinteinen, ihmiset tietävät siitä jo tottumuksesta. Samoin heillä on ollut monena vuonna mahdollisuus käydä seuraamassa niitä, kun taas esimerkiksi Likkojen lenkin, Munkkivuoren kyläjuhlien tai SunDance Dayn tulkkaukset on toistaiseksi järjestetty vain kerran. Mielenkiintoista on seurata, kasvaako esimerkiksi Likkojen lenkin viittomakielisten osallistujamäärä, kun tieto siellä järjestettävästä viittomakielen tulkkauksesta leviää.

KUVIO 8. Tulkatut musiikkitapahtumat, joihin vastaajat ovat osallistuneet

Vastaajista 80,5 prosenttia (29 vastaajaa) oli ollut tyytyväinen tulkkaukseen, kun taas vain yksi (2,8 prosenttia) ilmoitti olleensa tulkkaukseen tyytymätön. Syytä tähän ei ollut määritely. Loput (kuusi) olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen.

6.5 Kyselyn tulokset

Kyselyn pohjalta voimme olettaa, että tulkattujen laulujen seuraamiselle on kiinnostusta. Vaikka jotkut vastaajista ovatkin vastanneet, ettei heitä kiinnosta tulkattujen laulujen seuraaminen, he olisivat valmiita osallistumaan tapahtumiin, joissa niitä esitetään.

Haluttuun tulkaustapa vaikuttaa vahvasti vastaajien oma kommunikointitapa sekä suomen kielen taito. Pääosin laulut halutaan tulkattavan viittomakielelle. Poikkeuksen muodostavat ne vastaajat, joilla on kuuloa vielä jonkin verran jäljellä ja jotka haluavat tulkkauksen tukemaan kuulemaansa. Kaupungeittain verrattaessa eroa ei ole, vaan erot perustuvat nimenomaan kuulontasoon, omaan kommunikointitapaan ja suomen kielen taitoon.

Suurimmalla osalla vastaajista on halukkuutta osallistua tulkattuihin musiikki-

tapahtumiin. Sillä, onko tapahtuma maksullinen vai ei, ei juuri ole merkitystä. Suurimmaksi osaksi kyse on varmasti saavutettavuuden parantamisesta, ja jos tarjontaa olisi enemmän, kasvaisi myös osallistujien määrä.

Suurimmalla osalla vastaajista on kokemusta tulkattujen laulujen seuraamisesta. Suurin osa vastaajista on osallistunut tapahtumaan tai tapahtumiin, joissa tulkkaus on järjestetty tapahtuman järjestäjän toimesta. Muita tilanteita, joissa tulkattuja lauluja on seurattu, ovat muun muassa häät, hautajaiset ja muut kirkolliset tapahtumat, festivaalit, karaoke, Tapahtumien yö ja Työväen musiikkitapahtuma. Vastausten perusteella voidaan olettaa, että jokaisella vastaajalla on jonkinlaista kokemusta tulkattujen laulujen seuraamisesta.

Samankaltaisia kysymyksiä ja tuloksia on tutkittu myös vuonna 2008 valmistuneessa opinnäytetyössä (Kangasniemi, Karvinen, Oranne & Turtiainen 2008, 52–54). Kyselyiden tuloksia ei voida suoraan verrata toisiinsa, koska vastaajaryhmät ovat olleet hieman poikkeavat toisistaan. Kyselyymme vastanneista suurin osa oli viittomakielisiä kuuroja, kun taas toisessa kyselyssä vastaajista kuuroja oli alle puolet. Kyselymme ikäjakauma on selvästi laajempi kuin aiemman tutkimuksen. Aiemmin tehdyn tutkimuksen vastaajat taas ovat laajemmalta alueelta Suomesta kuin meidän kyselyssämme.

Koska molempien kyselyiden otanta on melko pieni, ei niiden perusteella voi vielä tehdä täysin varmoja johtopäätöksiä. Kuitenkin molemmissa kyselyissä käy selvästi ilmi, että yli puolet vastaajista haluaa laulut tulkattavan viittomakielelle. Näin ollen jo näiden kahden tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että yleisimmin toivottu tulkkaustapa on viittomakieli riippumatta henkilön iästä tai asuinpaikkakunnasta. Molemmista kyselyistä käy ilmi, että kiinnostusta tulkattuihin musiikkitapahtumiin on ja niitä toivotaan myös tulevaisuudessa.

7 LAULUJEN TULKINNAN UUDET SÄVELET

Opinnäytetyömme eli ja muuttui sen viime hetkiin saakka. Aloitimme työn ajatuksena perehtyä laulujen kääntämiseen ja tulkkaamiseen, ja opimmekin siitä huomattavasti enemmän kuin olisimme edes osanneet kuvitella. Aluksi opimme laulujen kääntämisestä sen, mitä tulee ottaa huomioon ja kuinka viittomista voi muunnella eri tavoin eri tyyliksi. Koimme unohtumattoman kokemuksen tulkatessamme lauluja Likkojen lenkki -tapahtumassa. Aloimme miettiä laulujen kääntämistä ja tulkkausta eri näkökulmista. Pohdimme myös asiakasnäkökulmaa, miksi paikalla ei ollut asiakkaita vaikka tapahtumasta oli tiedotettu etukäteen?

Mitä enemmän opinnäytettämme työstimme, sitä enemmän tuli esille uusia näkökulmia ja uutta pohdittavaa. Saimme paljon uusia, pohdintoja herättäviä ajatuksia kyselystämme, ja samoin eri asiantuntijoilta. Nämä uudet näkökulmat pitivät työn tekemisen jatkuvasti mielekkäänä ja mielenkiintoisena.

Ennen työn alkamista olimme kuulleet useilta tulkeilta että virret halutaan usein viittottavan viittotulla puheella. Työn edetessä olimme iloisia löytäessämme joitakin vastauksia, miksi näin ehkä on. Toisaalta taas yllätyimme siitä, että pystyimmekin työssä esille tulleiden seikkojen perusteella kyseenalaistamaan koko tämän väitteen. Viittomakielisen kirkkokäsikirjan käännöstyöryhmässä työskentelevä Tarja Sandholm kertoi ajatuksista, joita kirkkokäsikirjan käännöstyöryhmällä on tullut vastaan virsiä käännettäessä. Yhdessä pohtiessamme löysimme uusia syitä siihen, miksi virsiä ei ehkä haluta käännettävän viittomakielelle.

Uusien asioiden käyttöön ottaminen on aina hidas ja vastustusta herättävä prosessi. Laulujen kääntäminen ja tulkkaus on vasta viime vuosina alkanut yleistyä ja siihen on hiljattain alettu kiinnittää enemmän huomiota. Usein laulut tulevat tulkkaustilanteessa yllättäen, jolloin tulkilla ei ole aikaa suurien ja hienojen käännösten tekemiseen ja pohtimiseen. Näin ollen useimmiten joudutaan tyytymään hybridikäännökseen. Asiakkaat voivat siis olla tottuneita näkemään laulut suurimmaksi osaksi muulla kuin viittomakielellä. Tästä voi

juontaa juurensa se, ettei laulujen tulkkaamisen tutkimisessa tai analysoinneissa olla päästy vielä kovin pitkälle. Toisaalta myös viittomakielen tulkin koulutuksessa laulujen tulkkausta käsitellään vain pintaa raapaisten. Useimmiten laulujen tulkkauksen peruselementiksi luetaan pitkät, suuret ja sitkosteetut liikkeet eikä sen harjoittelussa keskitytä muihin piirteisiin.

Päästessämme syvemmälle laulujen tulkkauksen pohdinnassa totesimme näiden piirteiden olevan vain pieni osa tulkkausta. Tulkkien ja kuulevien ihmisten mielestä tämä voi näyttää hienolta, ja ratkaisuja pidetään kauniina. Jos aletaan pohtia laulujen kääntämistä ja tulkkaamista kuurojen näkökulmasta -sehän se perusta onkin, huomataan, etteivät nämä elementit riitä alkuunkaan. Ensimmäinen asia, mikä tulkin täytyy ymmärtää, on ajatus siitä, kuinka katsoa laulua kuuron silmin. Tästä puhutaan koulussa, mutta koimme, että vasta asiasta paljon keskustellessamme ja asiaa pohtiessamme ymmärsimme, mitä tämä todella tarkoittaa. Ei riitä, että näkee asiat visuaalisemmin, täytyy myös osata ajatella visuaalisemmin. Tähän viittaa esimerkiksi se, että käännöksen ei tulisi olla visuaalisesti tylsä. Esimerkiksi toistossa tulisi huomioida sen visuaalisuus eli montako kertaa jonkin asian jaksaa katsoa ennekuin se alkaa kyllästyttää. Usein esimerkiksi kertosäe viitotaan aina samalla tavalla, mutta harva osaa ajatella, kuinka sitä voi pienillä asioilla muuttaa visuaalisesti mielenkiintoisemmaksi. Tähän liittyy polysyntesia ja kyky nähdä asiat monella eri tavalla. Yhdelle asialle on aina monia eri ilmaisutapoja, niin puhutuissa kielissä kuin viittomakielissäkin. Näitä tulisi käyttää rohkeasti ja avoimesti.

Kyseenalaistimme myös monia vastaantulleita seikkoja, kuten juuri toiston. Kuinka voi mennä muuttamaan esimerkiksi kertosäettä, onhan se kuulevallekin saman asian toistoa. Kuitenkin asiaan perehdyttyämme löysimme monia tekijöitä, jotka tukevat viittomisen muuntelua. Lauluissa äänensävyillä saa aikaan paljon muutoksia, samoin kuin rytmillä. Viitottaessa lauluja täytyy muistaa, että ”kuuntelukanava” on visuaalinen, ei auditiivinen. Näin ollen myös tuotoksen tulee olla visuaalisesti mielekästä. Sama asia voi olla auditiivisesti mielekkäämpi seurata kuin visuaalisesti tai toisinpäin. Näin ollen tärkein lähtökohta mielestämme lauluja kääntäessä ja tulkatessa on osata eläy-

tyä siihen visuaalisesti, ja miettiä millaista sitä olisi seurata. Tässä hyvänä työskentelytapana toimii esimerkiksi oman käännöksen videointi ja katsominen ilman ääntä. Jos laulujen tulkkausta katsoo aina äänen kanssa, ei pysty koskaan täysin näkemään sitä ainoastaan visuaalisena, koska auditiivinen kanava on automaattisesti mukana.

Opimme myös, että lauluja käännettäessä tärkeää ei ole sanatarkka ilmaisu, vaan nimenomaan rohkea irtaantuminen sanoista. Pääasia on, että sanoma välittyy, mutta keinoja tähän on monia. Laulusta tulee tehdä visuaalisesti hieno ja mukaansatempaava, ja joskus siihen yltääkseen tulkin on tehtävä rohkeita muutoksia alkuperäiseen tekstiin niin, että merkitys kuitenkin säilyy.

Harhaanjohtava ajatus laulujen tulkkauksen yhteydessä on myös se, että laulujen viittomisen tulee olla kaunista. Laulujen tulkkauksen ei tarvitse olla aina kaunista, jos kääntäjä itse ei koe laulua kauniina tai jos vaikka sen lyriikoiden merkitys on erityisen synkkä, rankka tai raskas. Tällaiseen tilanteeseen ei sovi kepeä, ihana ja kaunis viittominen. Tulkkaus voi olla vaikuttavaa ja ajatuksia herättävää myös muilla tavoilla kuin olemalla kaunista. Musiikkityyli voi siis syntyä muillakin tavoin kuin vain sitkostetuilla liikkeillä.

Tulkki voi myös käyttää rohkeasti kehoansa tulkatessaan lauluja. Usein ajattellaan, että ainoa oikea suunta asiakkaaseen nähden on olla kasvotusten. Jos tulkki muuttaa esimerkiksi vartalonsa asentoa niin, että hän on kylki asiakkaaseen päin, tulee viittomiseen heti enemmän eloa. Täytyy kuitenkin muistaa, että viittomisen tulee näkyä selvästi, mutta tehostekeinona tällaisia ei tulisi unohtaa.

Kyselytutkimuksemme tulokset olivat mielestämme hieman yllättävät. Koska olimme valmistautuneet siihen, että suurin osa asiakkaista haluaa laulut tulkattavan viitotulle puheelle, hämmästyimme todella tulosten osoittavan päinvastaista. Monissa vastauksissa korostui, että laulutyyllillä ei ole merkitystä, vaan tulke halutaan lähes aina viittomakielellä. Samoin usein sanotaan, ettei musiikki ole osa kuurojen kulttuuria. Tästä rohkenemme esittää eriävän mielipiteemme. Musiikki ei ole osa kuurojen kulttuuria samalla tavoin, kun se on

osa kuulevien kulttuuria, mutta mielestämme se ehdottomasti kuuluu molempiin kulttuureihin. Erona on se, että meille kuuleville musiikki on helposti saavutettavissa. Kun menemme kauppaan, siellä soi joulun aikaan joulumusiikki, radio on päällä lähes aina autolla ajettaessa ja jopa puhelimessa voi kuulla jonotusmusiikkia. Kuurojen taas täytyy nähdä hieman vaivaa päästäkseen osaksi musiikista. Heidän täytyy erikseen mennä konserttiin ja tilata tulkki tai valita istumapaikkansa niin, että he tuntevat basson. Kuitenkin kuurot harrastavat monia musiikkiin perustuvia lajeja, kuten tanhua tai balettia, ja soittaapa jotkut kuuroista jotakin instrumenttiakin. Jotta voisimme kehittyä musiikin ja laulujen tulkkauksessa, meidän tulee ensin hyväksyä ja ymmärtää se tosiasia, että musiikki kuuluu kuurojen kulttuuriin, ja on osa heidän elämäänsä. Meidän tulee myös ymmärtää tapa, jolla se on osa heidän elämäänsä eikä vain miettiä, kuinka saisimme käännettyä ”meidän” musiikkiamme viittomakielelle. Käännöksestä tulisi musiikkia tulkatessa tehdä kohdekielinen, eikä se tarkoita ainoastaan kieltä vaan myös monia kielen ja kulttuurin sisäisiä piirteitä.

Kyselymme on tehty vain pienessä osassa Suomea ja otanta on melko pieni, joten täysin oikeita tai vääriä päätelmiä ei sen pohjalta voi tehdä. Huomasimme myös, että osa kysymyksistä oli ymmärretty väärin ja siksi tulokset voivat olla hieman vääristyneitä. Vaikka tarjouduimme viittomaan kysymykset viittomakielellä, osa vastaajista koki suomen kielen taitonsa riittävän ja ymmärsivät kysymykset hieman väärin. Tämän koimmekin ehkä vaikeimmaksi arvioitavaksi analyysia tehdessämme, kuinka paljon pystyimme luottamaan suomen kielen taidon arvioivaan vastaukseen? Alun perin kysyimme tätä nähdäksemme, vaikuttaako suomen kielen taitotaso haluttuun tulkkaukseen. Oletimme, että jos suomen kielen taito on hyvä, myös laulut saatetaan haluta viitotulla puheella. Vastaajilla oli kuitenkin niin erilaisia asteikoita arvioidessaan omaa kielitaitoaan, että koimme syvemmän analyysin tämän vastauksen pohjalta olevan merkityksetöntä.

Musiikin tulkkauksen seuraamisesta ollaan kiinnostuneita, ja sitä toivotaan myös erilaisiin musiikkitapahtumiin. Pienenä kritisointina voisi miettiä sitä, onko kyse vain saavutettavuudesta ja halusta saada palveluja omalla kielellä

–olkoon palvelu sitten mitä vain. Kuitenkin kyselyä tehdessämme pääsimme keskustelemaan vastaajien kanssa heidän ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Paperille kirjoitetuissa vastuksissa on vain pieni osa vastaajien ajatuksista. Keskustellessamme kävi ilmi, että monet seuraavat televisiosta erilaisia musiikkiohjelmia, he osallistuvat erilaisiin musiikkitapahtumiin ja haluavat niitä myös saavutettavaksi omalla äidinkielellään. Toisaalta jotkut eivät edes halunneet vastata kyselyyn, koska ilmoittivat, etteivät laulut tai musiikki kiinnosta heitä. Tästä syystä vastauksemme saattavat olla hieman vääristyneitä. Kuitenkin täytyy muistaa, että musiikki ei kiinnosta kaikkia kuuleviakaan samalla lailla, joten kiinnostuksen puute ei välttämättä johdu kuuroudesta, vaan jokaisen henkilökohtaisista mielenkiinnon kohteista.

Yksi tapa tuoda musiikkia ja lauluja lähemmäksi kuuroja voisi olla musiikkikasvatuksen opettaminen jo koulussa. Nyt osassa kouluista opetus perustuu pääasiassa rytmiin eikä varsinaista musiikinopetusta ole lainkaan. Kuuroja voisi vaikka kannustaa opettelemaan viittomista erilaisilla tavoilla tuoden rytmiä ilmi viittomissa, eikä aina perustaa opetusta meidän kuulevien musiikin opetukseen. Tästä syntyisi ikään kuin yksi taideaine lisää kouluun. Ei ole automaatio, että jokainen kuuro osaa viittoa sujuvasti viittomien rytmiä vaihdellen.

Jokainen tulkki on erilainen. Jokaisella on oma tapansa viittoa ja kuulla laulua ja musiikkia. Näin ollen ei myöskään ole yhtä oikeaa tapaa kääntää ja tulkata lauluja. Lisäksi lauluissa on aina monia syvä- ja piilomerkityksiä, jotka jokainen ymmärtää erilailla. Näin ollen emme voi sanoa miten lauluja tulisi kääntää, mutta voimme todeta, mitkä asiat tekevät laulujen tulkkaamisen mielekkäämmäksi kuuroille. Tulkilta vaaditaan tiettyjä piirteitä laulujen tulkkauksessa, eivätkä kaikki välttämättä ole, tai edes halua olla hyviä siinä. Samalla tavoin, kun joku on taitava asiallisissa tulkkaustilanteissa, joku toinen on taitava laulujen tulkkaamisessa. Lauluja tulkatessa tulkilta vaaditaan rohkeaa heittäytymistä rooliinsa, vahvaa ilmeiden ja eleiden käyttöä sekä visualisuuden tajua. Aiemmista ilmaisutaitoa rikastuttavista opiskeluista tai harrastuksista, kuten teatterista tai tanssista on ehdottomasti hyötyä. Tärkeintä kuitenkin on,

ettei tulkki pidättelee itseään, vaan antaa itsestään kaiken laululle. Mindy Brownin sanoin: "Kun tulkilla on hauskaa, myös asiakkailla on hauskaa."

LOPUKSI

Viittomakieleen kuuluvaa laulutyyliä ei ole vielä tutkittu kattavasti. Laulutyylin määritelmä viittomakielen tulkkauksessa on vielä vajavainen, koska kaikkia siihen kuuluvia elementtejä ei ole vielä tunnistettu ja tutkittu. Jatkotutkimuksena voisikin perehtyä syvemmin laulutyylin määrittämiseen sekä sen ominaispiirteisiin. Tulkkien on mahdotonta määritellä tai käyttää laulutyyliä tulkkaustilanteissa ja asiakkaiden on vaikea arvioida, onko tulkkaus laadukasta, jos kummallakaan osapuolella ei ole yhtenevää käsitystä kyseisestä tulkkaustyylistä.

Vaikka viittomakieleessä ja musiikissa on samoja elementtejä, on luonnollista, että osa kyselytutkimukseemme vastanneista asiakkaista ei tunne lauluja tai niiden tulkkauksen seurantaan mielenkiintoiseksi. Samoin kaikki kuulevatkaan eivät koe musiikkia tai lauluja mielenkiintoiseksi. Mielestämme saavutettavuutta on kuitenkin lisättävä, jotta halukkailla olisi mahdollisuus päästä musikiin ja laulujen maailmaan.

Tulkin oletetaan osaavan tulkata lauluja, mutta simultaanitulkkaustilanteessa on lähes mahdotonta tehdä visuaalisesti mielenkiintoista ja varioivaa käännöstä. Tästä syystä tulkit käyttävätkin todennäköisesti usein hybridikäännöstä. Tämä selittää osittain sen, miksi osa asiakkaista on tottunut seuraamaan laulujen tulkkausta viitotun puheen tyyliä ominaisemmalla tavalla.

Ei voida olettaa, että kaikki osaisivat tulkata lauluja hyvin tai edes haluaisivat tulkata niitä. Eivät kaikki kuulevatkaan halua tai tykkää laulamisesta. Tulkki kuitenkin kohtaa työssään tilanteita, joissa on pakko tulkata lauluja, joten sitä olisi hyvä harjoitella ja opettaa laaja-alaisemmin.

On totta, että musiikki ja lyriikat ovat usein monimerkityksellisiä ja kääntäjä tekee niistä oman tulkintansa. Käännöstä tehdessä ja tulkatessa tärkeintä on uskaltaa irtautua riittävästi lähteestä ja eläytyä sekä heittäytyä käännökseen,

niin tulkkauksen rytmi löytyy luonnostaan eikä tulkkauksesta tule huojunnan päälle liimattua huitomista, vaan visuaalisesti mielenkiintoista taidetta.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Auvo, Eija; Kostiainen, Sirpa & Savisaari, Terttu 1981. Laulu on iloista tehty, viittomista muovaeltu. Rauma: Oy Länsi-Suomi.

Honkkila, Hannu 2000. Kohti viittomakielistä seurakuntaa. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 61–69.

Ingo, Rune 1990. Lähtökielestä kohdekieleen johdatusta käännöstieteeseen. Porvoo: WSOY.

Jokinen, Markku 2000. Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuuri-
na. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa.
Helsinki: Finn Lectura, 79–101.

Kangasniemi, Terhi; Karvinen, Susanna; Oranne, Anna & Turtiainen Hanna-
Kaisa 2008. Laulamme päivät halki PMMP:n konsertin yhteistoi-
minnallinen tulkkaus. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Länsi,
Turku. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Lappi, Päivi 2000. Viittomakielen lainsäädännöllinen asema. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 71–77.

Malm, Anja & Östman Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Te-
oksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki:
Finn Lectura, 9–32.

- Martola, Terttu 1977. Rytmistä liikkeeseen – liikkeestä rytmiin. Helsinki: Kuurojen liitto.
- Rantala, Outi 2005. Viittomakielisille soveltuvaa musiikkimateriaalia. Turun ammattikorkeakoulu. Musiikkiterapian erikoistumisopinnot. Opinnäytetyö.
- Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. Helsinki: Yliopistopaino.
- Roslöf, Raija & Veitonen, Ulla 2006. Tavoitteena toimivat tulkkauskäytännöt. Teoksessa Niina Hytönen ja Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä – viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura, 163–179.
- Salmi, Eeva & Laakso, Mikko 2005. Maahan lämpimään Suomen viittomakielisten historia. Helsinki: Libris.
- Savonen, Karri 2008. Bob Dylanin laulujen suomennosten vertailu. Teoksessa Irmeli Helin ja Hilkka Yli-Jokipii (toim.) Kohteena käännös: uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkauksen tutkimiseen ja opiskelemiseen. Helsinki: Yliopistopaino, 237–259.
- Seppänen, Niina 2009. Pääkirjoitus teoksessa Lenkkilehti, 3.
- Stenros, Nuppu 2008. Signmark. Keuruu: Otava.
- Takkinen, Ritva 1998. Polysynteettiset viittomat teoksessa Käsillä Kääntäjät 2, 5–10.
- Valtion painatuskeskus, Kouluhallitus, 1987. Oppiaineiden oppimäärät. Teoksessa Peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteet 1987. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 48–286.

Vehmas-Lehto, Inkeri 1998. Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan. Painos 2002. Helsinki: Hakapaino Oy.

Virtanen, Pirkko 2002. Opetusta säätelevät dokumentit. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen – kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: Finn Lectura, 54–67.

Vivolin-Karen, Riitta & Alanne, Kaisa 2003. Suomalaisen viittomakielen rakenteesta. Käsillä kääntäjät 1, 36.

Vivolin-Kären, Riitta & Lehtonen, Alisa 2006. Viittomakieli 3 Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille. Hely-projekti.

Wallvik, Birgitta 2000. Yhdistystoiminnan synty. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 51–60.

Painamattomat lähteet

Brown, Mindy 2010. Eye Music performer. Henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2010.

Brown, Mindy 2010. Eye Music performer. Sähköpostiviesti 29.3.2010. Vastanottaja Anni Kervinen.

Deaf Professional Art Network, i.a. Video Gallery. Viitattu 1.4.2010
<http://d-pan.org/index.php/d-pan-feature-galleries/video-galleries>

Fast, Mia & Kalela, Esa 2006. Viitottu puhe suomalaisessa kuulovammaisuutta ja erityispedagogiikkaa koskevassa kirjallisuudessa. (Viitotun puheen tutkimushanke). Helsinki: Kuulonhuoltoliitto ry. Viitattu 27.3.2010
http://www.kuuloliitto.fi/document.php?DOC_ID=63&SEC=b42aae0dbafccb21b8d14854c13876e2&SID=1

Kulttuuria kaikille, 28.4.2008. Kuurojen kulttuuripäivät Ahvenanmaalla 15.–18.5.2008 viitattu 1.4.2010
<http://www.kulttuuriakaikille.fi/uutiset.php?aid=12040&k=11815>

Kuulokynnys a, i.a. Viitottu puhe. Viitattu 26.3.2010
http://www.kuulokynnys.fi/sivu.php?artikkeli_id=97

Kuulokynnys b, i.a. Viitotun puheen tulkkaus. Viitattu 27.3.2010
http://www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/tulkkipalvelut/tulkkausmenetelmat/viitottu_puhe/

Likkojen lenkki i.a. Etusivu. Viitattu 25.2.2010
<http://www.likkojenlenkki.fi/sivu/etusivu>

Mustalahti, Kirsi 2010. Kulttuuri- ja tapahtumatuottaja. Likkojen lenkki. Henkilökohtainen tiedonanto 5.4.2010.

Oittinen, Riitta 2010. Filosofian tohtori, Kääntämisen tutkimisen dosentti. Tampereen yliopisto. Sähköpostiviesti 29.3.2010. Vastaanottaja Kati Huhtinen.

Opiskelutulkki.fi i.a. Opiskelutulkkaukset/ Termit tutuksi. Viitattu 27.3.2010
<http://www.opiskelutulkki.fi/opiskelutulkkaukset/termit-tutuksi/>

Papunet i.a. Viitottu puhe. Viitattu 26.3.2010
<http://papunet.net/yleis/kommunikointikeinot/viittomat/viitottu-puhe.html>

Poppikone i.a. Bändi. Viitattu 25.2.2010
<http://www.poppikone.fi/uudet/bandi.php>

Sandholm, Tarja 2010. Kääntäjä, Viittomakielisen kirkkokäsikirjan käännöstyöryhmä. Henkilökohtainen tiedonanto 26.3.2010.

Signmark a, i.a. BIO. Viitattu 1.4.2010
<http://www.signmark.biz/site/bio>

Signmark 21.4.2010b. Uusi albumi "Breaking The Rules" julkaistaan 21.4 viitattu 1.4.2010
<http://www.signmark.biz/site/uutiset/uusi-albumi-breaking-the-rules-julkaistaan-21.4>

Suomen evankelisluterilainen kirkko i.a. Viittomakielinen kirkkokäsikirjatyö. Viitattu 27.3.2010
http://www.evl.fi/kkh/to/kjmk/viitt/viitt_etusivu.html

Suomi, Anneli 2010. Rehtori, C.O. Malmin koulu. Henkilökohtainen tiedonanto 31.3.2010.

LIITE 1: Kyselytutkimuslomake

Sukupuoli

- ☐ nainen
☐ mies

Ikä _____

Oletko

- ☐ kuuro
☐ huonokuuloinen
☐ kuuroutunut

Käytätkö

- ☐ viittomakieltä
☐ viitottua puhetta

Millaiseksi arvioisit suomen kielen taitosi?

- ☐ erinomainen
☐ hyvä
☐ kohtalainen
☐ heikko

Kiinnostaako sinua tulkattujen laulujen seuraaminen?

- ☐ kyllä
☐ ei

Miksi / miksi ei?

Haluatko laulut tulkattavan

- ☐ viittomakielellä
☐ viitotulla puheella suomen kielen mukaan

Onko musiikkityylillä vaikutusta siihen, haluatko laulut tulkattavan viittomakielellä vai suomen kielen mukaan? Esim. virret, rock tms.

Oletko osallistunut johonkin seuraavista tulkatuista musiikkitapahtumista?

- ☐ Likkojen lenkki (Virve Rosti & Menneisyyden Vangit)
☐ Sundance Day (PMMP)
☐ Provinssirock (Apulanta)
☐ Munkkivuoren kyläjuhlat (Paukkumaissi)
☐ Herättäjäjuhlat
☐ Kauneimmat joululaulut
☐ muu, mikä? _____

Olitko tyytyväinen tulkkaukseen?

- ☐ kyllä
☐ en

Miksi? _____

Olisitko kiinnostunut osallistumaan tapahtumaan / keikalle, jos tapahtuman järjestäjä olisi järjestänyt paikalle viittomakielen tulkkauksen?

- ☐ kyllä
☐ en

Olisitko valmis maksamaan osallistuaksesi tulkattuun musiikkitapahtumaan?

- ☐ kyllä
☐ ei

Minkälaisiin musiikkitapahtumiin toivoisit tulkkauksen?

LIITE 2: Oon voimissain -lyriikat

Ensin pelästyin, olin suunniltain
Mä luulin etten elää voi jos et käy rinnallain
Ja kun valvoin monet yöt
Pulmat nää vain seuranain
Voimaa sain
Nyt tulen toimeen omillain

Vaan takaisin
Sä saavut noin
Mä törmään mieheen katuvaan
mut tuskin anteeks antaa voin
Kun oveen uuden lukon saan
niin ulos jäät sä seisomaan
Ja avaimen saa joku toinen
Jonka kanssa kaiken jaan

Kerto:

Siis lähde vain
Pois portiltain
Sua enää koskaan
En tahdo nähdä pihallain
Sä etkö muista kuinka lähdit nauraen
Ja mä jälkees itkin
Enää itke vuokses mä en
Saat nähdä sen
Mä vahva oon
Löydän uuden rakkauden
Ja jälleen katson aurinkoon
Uuden syntymän mä koin
Antaa paljon vielä voin
Oon voimissain
Oon voimissain, heeeiheeei

Kaikki voimat ponnistin
Etten kuoliskaan
Nyt yhteen palaset mun elämäni jälleen saan
Mä ensin mietin monet yöt
Mä kunnes murheen nujersin
Vihdoinkin
Sua tahdo en nyt takaisin

Ja nähdä saat
Sen tänään teen
Sut ulos heitän vaikka kylmään talvipakkaseen
Ei auta oveen koputtaa
Et enää tänne tulla saa
Mä säästän rakkauteni varten jotain paljon parempaa

Kertox2

Oon voimissain

LIITE 3: Oon voimissain -glossit

PELÄSTYÄ JÄRKYTTYNYT

OS –1 AJATELLA ELÄMÄ JATKUA EI/VOI

JOS SINÄ-3 etusormet vierekkäin kulkea 1-3 EI

ENNEN MONI YÖ VALVOA

PÄÄNVAIVAx2 MIETTIÄ (2-kätisenä)

VAHVA VAIKUTTAA 2-1

NYT YKSIN SUJUA (pää nyökyttää)

TAKAISIN

SINÄ –3 TULLA 3-1 (etusormi pystyssä)

TAVATA(vain oikea käsi liikkuu 3-1 ja vasen pysyy -1) MIES KATUA

ANTEEKSI ANTAA 1-2 EI/VOI

OVI LUKKO VAIHTAA SINÄ-3 ULOS JÄÄDÄ

UUSI AVAIN ANTAA 1-7

ME1-7 ELÄMÄ YHDESSÄ-7 (keho liikkuu 7 alueelle)

KERTO:

LÄHDE

OMA-1 OVI LÄHDE

SINÄ-3 MYÖHEMMIN EI/KOSKAAN

TAVATA 3-1 EI/HALUA

SINÄ-3 UNOHTANUT (SVPK 556) AIKAISEMMIN LÄHTEÄ 1-3 NAURAA

OS-1 ITKEÄ (keho vetäytyy taaksepäin)

NYT SYY SINÄ-3 ITKEÄ EI

MYÖHEMMIN NÄHDÄ (pää nyökyttää)

OS-1 VAHVA

UUSI RAKKAUS TAVATA 1-7

AURINKO PAISTAA KATSOA 2a-2y (pää ja viittoma nousevat samanaikaisesti ryhdikkääksi)

UUSI ELÄMÄ ALKAA

PALJON tuottaa rinnan kohdalla 1-2

OS-1 VAHVA

OS -1VAHVA

KAIKKI VOIMA SISU

SYY KUOLLA EI/HALUA

OMA –1 ELÄMÄ (pysähtyy ylös)/ROMAHTAA KERÄTÄ1-4 ja 1-3(molemmin käsin ikään kuin palasia) RAKENTAA ELÄMÄ

ENNEN MONI YÖ MIETTIÄ

SURU NUJERTAA työnä sivulle 1-4

NYT

SINÄ TULLA 3-1 (etusormipystyssä) EI (etusormi heiluu-3)

NÄHDÄ (pää nyökyttää)

TÄNÄÄN

ILMA KYLMÄ SINÄ-3 EROTTAA (SVPK 308)x2 (ensin keskisormi tekee liikkeen, toisessa sama kämmensyrjällä)

OVI(viitotaan vain kahvana) KOPUTTAA-2 TURHAA

TULLA SISÄÄN 3-1 KIELLETTY1-3

OMA-1 RAKKAUS PAREMPAA(molemmilla käsillä) ANTAA/LUODA 1-7

KERTOx2

OS-1 VAHVA (sitkosta!)

LIITE 4: Menolippu -glossit

JUNA LÄHTEÄ (x5)

OS –1 MENNÄ 1-2 LIPPU (kättä heilutellaan 2-y, kuin lippu olisi kädessä)

KATSOA 1-3 (pää ja keho kääntyy katsomaan olan yli) KISKO 3-5 TAAKSE
(koko kädellä oikean olan yli)

JUNA JYSKYTTÄÄ (veturin akselin liikkeen kuvaus molemmin käsin)

NYT OS –1 YSTÄVÄ NÄHDÄ EI

OS –1 KAUAS 3-5 MENNÄ 1-2 LIPPU (kättä heilutellaan 2-y, kuin lippu olisi kädessä)

HÄN HYLÄTÄ (OS –1 KOHTI) SYY KUULI OS –1 MENNÄ 1-2

NYT MUU 6-5 OS –1 UUSI YSTÄVÄ LEMPEÄ ETSIÄ

OS –1 KAUAS 3-5 MENNÄ 1-2 LIPPU (kättä heilutellaan 2-y, kuin lippu olisi kädessä)

Kerto:

PAKKO JUNA MISSÄ VAAN

ENNEN JUNA 3-2

SAMA MISSÄ KIIRE

TÄRKEÄ TIE KADOTA 1-2 (Tie katoaa kaukaisuuteen, etusormi ja peukalo painautuvat liikkeen edetessä yhteen)

JUNA LÄHTEÄ (x5)

OS –1 MENNÄ 1-2 LIPPU (kättä heilutellaan 2-y, kuin lippu olisi kädessä)

KATSOA 1-3 (pää ja keho kääntyy katsomaan olan yli) VAIN KISKO 3-5
TAAKSE (koko kädellä oikean olan yli)

JUNA JYSKYTTÄÄ (veturin akselin liikkeen kuvaus molemmin käsin)

NYT OS –1 VANHA YSTÄVÄ NÄHDÄ EI

OS –1 KAUAS 3-5 MENNÄ 1-2 LIPPU (kättä heilutellaan 2-y, kuin lippu olisi kädessä)

Kerto

JUNA LÄHTEÄ (x5)

OS –1 MENNÄ 1-2 LIPPU (kättä heilutellaan 2-y, kuin lippu olisi kädessä)

KATSOA 1-3 (pää ja keho kääntyy katsomaan olan yli) KISKO 3-5 TAAKSE
(koko kädellä oikean olan yli)

JUNA JYSKYTTÄÄ (veturin akselin liikkeen kuvaus molemmin käsin)

NYT OS –1 YSTÄVÄ NÄHDÄ EI

OS –1 KAUAS 3-5 MENNÄ 1-2 LIPPU (kättä heilutellaan 2-y, kuin lippu olisi kädessä) (x4)

LIITE 5: Menolippu -lyriikat

Matkaan lähden (5x)

Mulla menolippu on

Katson taaksepäin ja kiskot sinne jää

Juna jyskyttää, enkä ystävää nyt mä nää

Mulla kauas menolippu on

Minut jätti hän, mun kuuli lähtevän

Muualta nyt etsin, uuden ystävän lempeän

Mulla kauas menolippu on

Kerto:

Mun pakko matkustaa on jonnekin

Entisestä pois juna vie

On aivan sama minne kiirehdin

Kun vain pitkä on tie

Matkaan lähden (5x)

Mulla menolippu on

Katson taaksepäin, vain kiskot sinne jää

Juna jyskyttää, vanhaa ystävää en mä nää

Mulla kauas menolippu on

Mulla kauas menolippu on

Kerto

Matkaan lähden (5x)

Mulla menolippu on

Katson taaksepäin ja kiskot sinne jää

Juna jyskyttää, enkä ystävää nyt mä nää

Mulla kauas menolippu on (4x)

LIITE 6: Matkalla Alabamaan -lyriikat

Pullat pystyyn taikina nousee
beibi nyt leivotaan
Olen kaupungin tavoitelluin ukkomies
heitän hiivat tosta vaan
Munaa tarttee pullien päälle
laittaa kun ne paistetaan
Mahtava tuoksu uunista nousee
se ilmassa haistetaan

kerto:

Hei tyttö olen matkalla Alabamaan
Mennään yhdessä leipomoon
Olen matkalla Alabamaan
kas mestarileipuri oon, mestarileipuri oon
Jee jee jee

Itse pidän makeista munkeista
tule tyttö leipomaan
Olen kaupungin tavoitelluin ukkomies
heitän hiivat tosta vaan
Vaivaan vaivaan taikinaa
vain jauhot pöllähtää
ja kuumassa uunissa aikansa muhii
taikinamöykky tää

kerto (2x)

Pullat pystyyn, pullat pystyyn, pullat pystyyn..

kerto

Olen matkalla Alabamaan
Mennään yhdessä leipomoon
Olen matkalla Alabamaan
kas mestarileipuri oon, mestarileipuri oon

LIITE 7: Tiedote

Mediatiedote 14.5.2009

Virve Rostin, Freemanin & Menneisyyden vankien show kääntyy viittomakielelle

Diakin opiskelijat tulkkeina Likkojen Lenkillä Tampereella 23.5.2009

Virve Rostin, Freemanin & Menneisyyden vankien show tamperelaisella Likkojen Lenkillä 23.5.2009 käännetään viittomakielelle. Tulkkeina toimivat Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) Turun toimipaikan viittomakielen tulkkiopiskelijat.

Tapahtuman alkujuontojen, Virve Rostin, Freemanin & Menneisyyden vankien keikan ja sen spiiikkien tulkkaus liittyy viittomakielentulkiksi Diakissa opiskelevien **Laura Hurmeen ja Anni Kervisen** opinnäytetyöhön. Työssä selvitetään viittomakielisen asiakasryhmän kokemuksia kulttuuritapahtumien ja muiden vapaa-ajan tilaisuuksien tulkkauksista.

Kokonaisvaltaista tulkkausta

Opiskelijat valmistelevat 16 kappaleen käännökset ennakkoon, jotta itse esityksen aikana tulkit voivat heittäytyä show'n vietäväksi.

– On ollut yllätys huomata, kuinka kokonaisvaltaisesta asiasta konserttitulkkauksessa on kyse verrattuna moneen muuhun tulkkaustilanteeseen. Tulkkaus lähestyy jo koreografiaa, koska sen on oltava musiikin kanssa yhtäaikaista, eikä tulkkaukselle ominaista viivettä voi olla, Kervinen sanoo.

Myös Virve Rostille & Menneisyyden vangeille keikan viittomakielinen tulkkaus on uusi kokemus, mutta bändiä ei tarvinnut kahta kertaa houkutella mukaan.

– On hienoa, että ikivihreät kappaleemme avautuvat myös viittomakieliselle kieliryhmälle uudella tavalla, **Virve Rosti** pohtii.

Sanoitusten merkityksiä artisti on joutunut pohtimaan uudesta näkökulmasta, kun opiskelijat ovat analysoineet laulujen sanoja.

– Ei ole tullut ajatelleksikaan, että vaikkapa "kaksi lensi yli käenpesän" tai "salkku täynnä sepeleitä" olisivat vaikeasti avautuvia sanoituksia, Rosti hymyilee.

Esteettömyyttä kulttuuritapahtumiin

Anni Kervinen ja Laura Hurme ovatkin käyneet läpi askarruttavia laulunsanoja bändin kanssa, ja käännökset ovat hyvällä mallilla tulevaan konserttiin.

– Kyllä tämä on mahtavinta, mitä opiskelujen aikana on saanut tehdä, Hurme iloitsee.

Likkojen Lenkkiä juostaan tänä keväänä jo 21. kerran, ja tämänvuotisessa tapahtumassa katse on käännetty erityisesti esteettömyyteen. Viittomakielisten osalta esteettömyyteen tähdätään viihdeannin tulkkauksella sekä infopisteen viittomakielisellä palvelulla.

Likkojen Lenkin konserttitulkkaus jatkaa Diakin viittomakielisten kulttuuritulkkausten sarjaa. Aiempina vuosina Diakin tulkkiopiskelijat ovat tulkinneet mm. PMMP:n kesäkonsertteja ja kesäteatteriesityksiä viittomakielelle.

Tiedustelut:

DiakNiina Hytönen, palvelupäällikkö, tiedotus: niina.hytonen@diak.fi, puh. 040 866 7336

Opinnäytteen ohjaaja / Diak, Hely Perttula, hely.perttula@diak.fi, puh. 040 744 7809

Ohjelmatoimisto Poppikone: Hannu Rantala: hanski.rantala@poppikone.fi, puh. 050 511 4229

Lisätietoja tapahtumasta:

www.liikkojenlenkki.fi/

www.turku.diak.fi

Freeman ja Vicky Rosti sopivat viitottavaksi.

Yksi lensi yli käenpesän – viittoen

Turun Sanomat

Turun Diakonia-ammattikorkeakoulussa viittomakielen tulkeiksi opiskelevat **Laura Hurme** ja **Anni Kervinen** tulkkavat viittomakielellä **Virve Rostin**, **Freemanin** & **Menneisyyden** vankien shown.

Alkujuontojen, keikan ja sen spiikkien tulkkaukseen liittyy heidän opinnäytetyöhönsä. Työssä selvitetään viittomakielisen asiakasryhmän kokemuksia kulttuuritapahtumien ja muiden vapaa-ajan tilaisuuksien tulkkauksista.

– On ollut yllätys huomata, kuinka kokonaisvaltaisesta asiasta konserttitulkkauksessa on kyse verrattuna moneen muuhun tulkkauksilanteeseen. Tulkkaukseen lähestyy jo koreografiaa, koska sen on oltava musiikin kanssa yhtäaikaista, eikä tulkkaukselle ominaista viivettä voi olla, Kervinen sanoo.

Myös Virve Rostille & Menneisyyden vangeille keikan viittomakielinen tulkkaukseen on uusi kokemus.

– On hienoa, että ikivihreät kappaleemme avautuvat myös viittomakieliselle kieliryhmälle uudella tavalla, Virve Rosti pohjaa.

Sanoitusten merkityksiä artisti on joutunut pohtimaan uudesta näkökulmasta, kun opiskelijat ovat analysoineet laulujen sanoja.

– Ei ole tullut ajatelleksikaan, että vaikkapa ”kaksi lensi yli käenpesän” tai ”salkku täynnä seppeleitä” olisivat vaikeasti avautuvia sanoituksia, Rosti sanoo.

Tulkkauksen voi nähdä 23.5. Tampereella, Likkojen Lenkki-tapahtumassa. Konserttitulkkaukseen jatkaa Diakin viittomakielisten kulttuuritulkkauksen sarjaa. Aiempina vuosina Diakin tulkkiohjelmat ovat tulkinneet muun muassa PMMP:n kesäkonsertteja ja kesäteatteriesityksiä viittomakielelle.